

Josep M. Camarasa

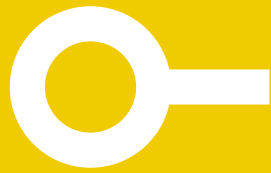
El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials

Casos
d'internacionalització

F · O · C · I · R

FEDERACIÓ
D'ORGANITZACIONS
CATALANES
INTERNACIONALMENT
RECONEGUDES

**El reconeixement internacional
de l'Institut d'Estudis Catalans
i de les seves societats filials**

El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials

Octubre 2016

Col·lecció Casos d'Internacionalització

FOCIR

Edita FOCIR, Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment Reconegudes

Autor Josep M. Camarasa i Castillo

Edició i revisió Anna Bendicho Ruiz

Correcció Iris Osorio

Disseny gràfic Artefacto

Impressió Igrafic

Dipòsit legal B-20852-2016

ISSN 2013-7907

Resten rigorosament prohibides, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, o la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec sense l'autorització escrita de l'editor.

Via Laietana, 54, 2n pis, despatx 213. 08003 Barcelona

932 690 540

www.focir.cat

secretaria@focir.cat

Josep M. Camarasa

El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials

Casos
d'internacionalització

F · O · C · I · R

FEDERACIÓ
D'ORGANITZACIONS
CATALANES
INTERNACIONALMENT
RECONEGUDES

El compromís de la FOCIR

En un món globalitzat on les relacions d'interdependència marquen la pauta, les relacions internacionals són imprescindibles. En aquest escenari, les organitzacions de la societat civil esdevenen, juntament amb el Govern, actors rellevants per a projectar internacionalment la imatge dels seus països.

Així, l'aportació catalana al món és un dret i un deure del moviment associatiu del país, malgrat no tenir estat propi. Moltes organitzacions participen en camps com la cultura, l'educació, l'esport, els drets humans o el desenvolupament sostenible, treballant amb organitzacions d'altres regions del planeta i establint-hi projectes comuns. Aquesta presència internacional, protagonitzada per entitats i persones, és un fet positiu que cal conèixer i fomentar, ja que contribueix a construir la imatge de Catalunya a l'exterior i a participar en l'agenda mundial.

La FOCIR neix el 1995 com a fruit de la concertació de diferents organitzacions catalanes interessades en el foment de la seva presència internacional i de la de Catalunya. Els seus objectius són:

- Ser presents: estimular i proporcionar recursos a la participació de les entitats catalanes en l'escenari internacional.
- Aportar discurs: donar suport i estudiar la contribució del teixit associatiu català a les relacions exteriors de Catalunya (paradiplomàcia) i a l'agenda global.

· Crear xarxa i una ciutadania global: ser una plataforma referent en el camp de la internacionalització del teixit associatiu català, promovent una ciutadania amb dimensió global.

Per assolir aquests objectius la Federació opera en xarxa en dos àmbits d'actuació: com a punt d'informació i serveis, i com a centre d'estudis. Com a punt d'informació, la FOCIR assessora les entitats catalanes perquè tinguin o millorin la seva presència i activitat internacional. Com a centre d'estudis, la Federació vol contribuir a l'estudi de la diplomàcia pública i les relacions internacionals del nostre país. Aquesta darrera tasca es concreta, entre altres activitats, en l'estudi dels diferents casos de reconeixement internacional de les organitzacions catalanes.

El perquè de la col·lecció

Les organitzacions catalanes procuren articular-se amb les d'altres indrets del món per ampliar la seva capacitat d'incidir i fer front als reptes contemporanis que es proposen, molts d'ells d'abast mundial, i assolir millor els seus objectius. En aquest camí, però, topen amb algunes organitzacions internacionals, que, tot i ser no governamentals, assumeixen el criteri que els seus membres de ple dret s'han de correspondre amb el territori d'un estat.

A aquestes entitats se'ls recomana que, per poder ser admeses, es constitueixin com a entitats d'àmbit espanyol o bé esdevinguin part d'una organització estatal ja creada. Malgrat aquesta conjuntura, més de dues-centes cinquanta mil organitzacions catalanes han rebutjat aquesta posició i han aconseguit ser presents i participar amb veu pròpia a les seves branques internacionals. Aquests processos, a voltes feixucs, però agosarats, són els que vol copsar aquesta col·lecció.

Com a centre d'estudis, la FOCIR vol reconèixer així l'esforç d'aquestes entitats, i amb aquest objectiu ha avançat en la creació d'aquesta col·lecció. La col·lecció «Casos d'internacionalització» dóna a conèixer estudis de diferents casos de reconeixement internacional d'organitzacions catalanes escollides perquè constitueixen models de bones pràctiques.

L'estudi de diferents fulls de ruta, en el camí cap al reconeixement internacional, és un recurs pedagògic que ha d'ajudar altres entitats a definir i coordinar les seves pròpies estratègies i cooperar en la superació de les dificultats tècniques i legals per a esdevenir membres de ple dret. D'aquesta manera, de les diverses publicacions es desprenen aprenentatges útils per a altres causes de reconeixement internacional, a les quals la FOCIR vol donar tot el suport .

La publicació que teniu a les mans, *El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials*, sisè número de la col·lecció, és fruit de la recerca i el treball de Josep M. Camarasa. El llibre narra el procés i les vies que les diferents societats científiques catalanes han seguit, així com els obstacles superats, per a ser reconegudes com a tals en les organitzacions científiques internacionals. L'Institut d'Estudis Catalans és membre de la FOCIR des del 1995 i representa l'acadèmia de les ciències i de les humanitats dels Països Catalans, a més de l'acadèmia de la llengua catalana. Amb més de cent anys d'història, l'IEC ha esdevingut un instrument de normalització lingüística, cultural i científica del país. Té una clara projecció internacional i des del 1922 forma part de la Unió Acadèmica Internacional.

La col·lecció «Casos d'internacionalització» rep el suport i l'interès de la Diputació de Barcelona, de la secretaria d'Afers Exteriors i de la Unió Europea del Departament d'Afers i Relacions Institucionals i Exteriors i Transparència de la Generalitat de Catalunya, de la Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona.

L'autor

Josep M. Camarasa

Barcelona, 1946. Biòleg i historiador de la ciència. Ha ocupat diversos càrrecs tècnics a diferents departaments de la Generalitat de Catalunya, entre ells el de responsable d'estudis sectorials i documentació del Gabinet Tècnic del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (2001-2006), i el d'assessor de la Secretaria Científica de l'Institut d'Estudis Catalans (2006-2010). Va participar en la concepció i la redacció de *Natura, ús o abús? Llibre blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*, publicat el 1976; en la redacció de les directrius i esquema del Pla Territorial de Catalunya (1981), i en la creació i la implementació inicial del Sistema d'Informació Territorial de Catalunya (1981-87). També va ser un dels primers impulsors de la introducció de la percepció remota o teledetecció a Catalunya, ja des dels primers anys setanta, i va ser membre (1978-95) del Comitè Espanyol del Programa MaB (Home i Biosfera) de la UNESCO. De 1991 a 1998 va ser director adjunt de l'obra en onze volums *Biosfera*, de divulgació ecològica, dirigida per Ramon Folch (Enciclopèdia Catalana, 1993-98), amb edicions en anglès (Gale Group, 1999-2000), alemany (Brockhaus, 2002-2003) i japonès (Asakura, 2009-2011), i de 2003 a 2009 cap de redacció de la revista *Coneixement i Societat*. Ha publicat nom-

brosos articles i alguns llibres d'història de la ciència i de divulgació i vulgarització científica, com ara «La pesca a les costes catalanes el 1720 segons un manuscrit de Joan Salvador i Riera» (1987, en col·laboració amb Jordi Lleonart), *Botànica i botànics dels Països Catalans* (1989), *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural* (2000) i *Els nostres naturalistes* (2007-2008, en col·laboració amb Jesús I. Català), premi de la crítica Serra d'Or 2008. Ha dirigit, conjuntament amb Antoni Roca, l'obra *Ciència i tècnica als Països Catalans. Una aproximació biogràfica als darrers 150 anys* (1995) i ha participat en la coordinació de *La ciència en la història dels Països Catalans*, projecte promogut per l'Institut d'Estudis Catalans, fruit del qual han estat tres volums publicats entre 2002 i 2010. És membre de diferents societats científiques catalanes i internacionals, entre elles la Societat per a la Història de la Història Natural (Society for the History of Natural History); la Institució Catalana d'Història Natural; la Societat Catalana de Biologia, de la qual ha estat secretari general (1979-81); la Societat Catalana d'Ordenació del Territori, de la qual ha estat soci fundador (1977), i la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, de la qual ha estat fundador i primer president (1991-93).

Sumari

Presentació	13
A càrrec de Mònica Sabata	
Pròleg	15
A càrrec de Joandomènec Ros	
1. Introducció	19
2. L'organització internacional de les societats científiques	21
2.1. El Consell Internacional per a la Ciència (International Council for Science, ICSU)	22
2.2. El Consell Internacional de la Filosofia i de les Ciències Humanes (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines, CIPSH)	28
2.3. El Consell Internacional de les Ciències Socials (International Social Science Council, ISSC)	29
3. La participació dels investigadors i de les societats científiques de l'Estat espanyol a les Unions Científiques Internacionals	33
3.1. La Comissió Nacional ICSU espanyola i els seus comitès	33
3.2. La presència espanyola a l'ISSC i al CIPSH	39

4. L'Institut d'Estudis Catalans i les seves societats filials	41
4.1. L'Institut d'Estudis Catalans	41
4.2. Les societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans	48
5. El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans	53
5.1. L'Institut d'Estudis Catalans i la Unió Acadèmica Internacional	54
5.2. El reconeixement de l'IEC per l'ALLEA	59
6. Les filials de l'IEC amb reconeixement internacional	61
6.1. L'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació (ACCA)	62
6.2. L'Associació Catalana de Sociologia (ACS)	64
6.3. El Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia	67
6.4. La Societat Catalana de Geografia (SCG)	70
6.5. La Societat Catalana de Llengua i Literatura (SCLL)	74
6.6. La Societat Catalana de Matemàtiques (SCM)	76
6.7. La Societat Catalana de Química (SCQ)	80
6.8. La Societat Catalana d'Estudis Clàssics (SCEC)	84
6.9. La Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (SCHCT)	87
6.10. La Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana (SHEPLC)	92
7. Bibliografia	95

Presentació

El volum que tenen a les mans és el número sis de la col·lecció *Casos d'Internacionalització*, la qual pretén ser una eina útil per a les entitats catalanes que ara comencen el seu camí cap a la internacionalització i que volen aconseguir el seu reconeixement en xarxes europees o mundials. I és que malgrat sabem que el teixit associatiu català ja té una presència molt rica al món seguim rebent molt sovint notícies de noves entitats que volen fer el salt cap al món i exportar la seva feina la seva expertesa i els seus valors, així com també aprofitar per explicar Catalunya a l'exterior.

Molt sovint, per aconseguir el reconeixement internacional cal saltar barreres burocràtiques imposades per unes organitzacions internacionals que -tal com fan les institucions multilaterals- tenen la tendència d'organitzar-se a través de la representació estatal i, per tant, aquesta esdevé la primera gran dificultat per a les entitats catalanes que volen ser-hi presents. Una de les que ha fet un esforç més pregó és l'Institut d'Estudis Catalans, que ha aconseguit el reconeixement tant de l'Institut pròpiament com de deu de les seves filials. El cas que tenen a les mans ha estat escrit, de manera exquisida, per Josep Maria Camarasa, bon coneixedor i recercador de la història de la institució, que va obtenir el seu primer reconeixement l'any 1922. Aquesta data ens fa pensar que l'IEC és una de les institucions catalanes més antigues i amb més experiència en

l'àmbit internacional. No en va, aviat farà cent anys. És per això que em complau afirmar que és un honor per a la FOCIR haver pogut impulsar l'elaboració i edició d'aquest llibre.

L'IEC representa la màxima corporació científica i acadèmica de les terres de llengua i cultura catalanes. D'ençà de la seva fundació l'any 1907, durant la presidència d'Enric Prat de la Riba a la Diputació de Barcelona, es constituí com l'acadèmia de les ciències i les humanitats dels Països Catalans i l'acadèmia de la llengua catalana.

L'autor afirma en les primeres pàgines del llibre que «la ciència és, per la seva pròpia naturalesa, internacional. No hi ha res més natural i espontani en tot investigador que la necessitat de comunicar-se amb els seus parells siguin d'on siguin, sense consideració de fronteres». I és clar, no hi puc estar més d'acord, però tanmateix també convé recordar que la tasca dels científics, és una eina molt potent al servei del país. Si a més es fa amb excel·lència, esdevé la definició perfecta d'allò que Prat de la Riba pretenia amb aquesta institució, que fos «un instrument al servei de la recerca i la difusió del coneixement, d'internacionalització de la ciència i la cultura catalanes en la vida científica universal». Per dir-ho amb les paraules de la FOCIR, l'IEC i les seves filials són un actor preferent de la nostra diplomàcia pública a l'exterior, contribuint així a una millor presència de Catalunya i els Països Catalans al món.

El contingut del volum que tenen a les mans és realment interessant, elaborat amb el rigor que la ciència imposa. Els invito a llegir-lo amb calma i felicito a totes les persones que hi han participat. L'obra present fa honor a la tasca feta en el passat i fa que encara ens puguem sentir més orgullosos de la «nostra» acadèmia, de l'acadèmia del nostre país, Catalunya. Finalment, encoratjo a l'entitat a continuar fent la bona feina que han fet durant tants anys i a seguir projectant Catalunya al món amb tants encerts com han fet fins a l'actualitat.

Mònica Sabata
Presidenta de la FOCIR

Pròleg

Aquesta publicació que teniu a les mans és fruit de la recerca, el treball i els sòlids coneixements de Josep M. Camarasa, membre de diferents societats científiques catalanes i internacionals, entre les quals destaquen diverses filials de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), com són la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia –on ocupà el càrrec de secretari general (1979-1981)–, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori –de la qual fou soci fundador (1977)– i la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica –de la qual va ser fundador i el primer president (1991-1993). És, per tant, una persona estretament vinculada a la nostra institució i que coneix de primera mà l'activitat que ha anat desenvolupant al llarg de la història. Conec bé en Josep M. i la seva trajectòria: fórem companys de promoció de la carrera de ciències biològiques allà per la llunyana dècada dels seixanta del segle passat i hem participat, sovint conjuntament, en nombroses activitats de difusió de la ciència biològica, d'aquelles que no feia l'Estat que no teníem però que un país com Catalunya necessitava. En Josep M. és un bon exemple del savi que fa la feina sense fer soroll, però la fa ben feta i duradora. Aquesta publicació ho demostra.

Tant l'IEC com les deu societats filials que aquí s'esmenten han aconseguit definir unes estratègies pròpies associatives en el camí

cap a la projecció exterior. Si bé és cert que per naturalesa –tal com el mateix Camarasa constata– la ciència és internacional, requereix necessàriament uns científics que la vehiculin i la projectin a fi d'assolir l'intercanvi, el debat i l'anàlisi que li permeten créixer i desenvolupar-se en un context global. I el cas de l'IEC i de les seves societats filials no n'és una excepció. La trajectòria d'aquest camí, a voltes poc planer, cap a la internacionalització que es desgrana en el present opuscle és deutora del treball, la constància i la perícia de totes les persones que hi van creure i la van impulsar. Ja en el moment en què fou creat, el 1907, l'IEC va ser concebut per Enric Prat de la Riba com un instrument al servei de la recerca i la difusió del coneixement, d'internacionalització de la ciència i la cultura catalanes en la vida científica universal. Sense que s'hagués formulat encara, l'IEC ha fet valer al llarg del temps allò que, si la recerca és d'excel·lència, no importa que sigui local, perquè la seva qualitat la farà universal.

L'Institut, però, ha passat per diverses etapes en què no ha pogut funcionar de manera normal i s'ha hagut d'adaptar al flux de les circumstàncies, canviants i condicionades per les relacions amb l'Estat espanyol i les conseqüències del seu model organitzatiu centralitzador. Tot i les vicissituds, l'Institut mai no ha romàs inactiu, ni durant la dictadura de Primo de Rivera, època en què va funcionar gràcies a mecenatges privats que li van permetre continuar publicant, ni durant el franquisme, en què es va mantenir en la clandestinitat. El fet de pertànyer a la Unió Acadèmica Internacional li va atorgar una tolerància relativa per part de les autoritats, la qual es va fer extensiva, cap als darrers anys de la dictadura, a les societats filials, que a partir d'aleshores van reviscolar i arrencar amb força l'activitat. Si actualment la nostra institució és membre de ple dret a la Unió Acadèmica Internacional –des de 1922– o de l'ALLEA –a partir de 2014–, és resultat del pòsit que han deixat els impulsors que ens precediren i que apareixen citats tots ells en els diversos apartats que formen aquesta publicació.

Esperem que la nostra experiència serveixi de guia, o de model de referència, per a les societats científiques en general i per a les filials de l'Institut que encara no han sortit al món i que es vulguin

fer un lloc en la dimensió global, de manera que es puguin identificar en el repte i l'adversitat, però també en l'esforç i la ferma voluntat d'uns processos d'internacionalització, els nostres, que han arribat a bon port i en els quals es continua treballant amb la mateixa tenacitat per mantenir el reconeixement assolit, sempre al servei de la ciència.

Joandomènec Ros
President de l'Institut d'Estudis Catalans

1. Introducció

La ciència és, per la seva pròpia naturalesa, internacional. No hi ha res de més natural i espontani en tot investigador que la necessitat de comunicar-se amb els seus parells siguin d'on siguin, sense consideració de fronteres. Només en camps molt específics (recerca militar, determinades recerques industrials) o en situacions socio-polítiques excepcionals (guerres, dictadures) es pot trencar aquesta norma no escrita, però fidelment seguida per la immensa majoria dels investigadors, com a mínim des dels temps de la revolució científica i l'anomenada *república de les lletres*.

Així, doncs, no es concep una recerca tancada en els límits de les pròpies fronteres nacionals. Ni tan sols en el cas dels països més productius en els diferents rams de la ciència, la tecnologia o les humanitats, resultaria comprensible un tancament d'aquest gènere ni cap altra restricció a la comunicació científica. Encara més, els grans canals de comunicació científica són tots, sense excepció, internacionals. Cap carrera científica no és jutjada completa si no comporta un període més o menys llarg d'estada en universitats o centres de recerca estrangers.

Que els investigadors catalans es relacionin amb l'exterior individualment i col·lectiva no sols no és una anomalia, o una peculiaritat, o un acte de voluntarisme, sinó que és l'exercici normal de la

seva mateixa activitat. També ho és que, tant a escala nacional com internacional, s'associïn per especialitats per fomentar i facilitar les relacions entre investigadors i d'aquests, col·lectivament, amb la societat.

Però no sempre ni a tot arreu els científics poden associar-se tan lliurement com voldrien i caldria. Hi ha molts estats al món que restringeixen la llibertat d'associació no sols dels científics sinó de tots els ciutadans, i alguns que no la restringeixen o fins i tot la proclamen en les seves constitucions procuren mediatitzar les relacions de les associacions dels seus ciutadans en l'àmbit internacional. És el cas, entre d'altres, de l'Estat espanyol i, en particular, en el cas que analitzem en aquest llibre, pel que fa a les organitzacions científiques que no obeeixen al model centralitzat i centralitzador que li és especialment grat. El problema per a aquestes organitzacions es veu encara complicat pel fet que molts dels organismes internacionals del món científic (com els de molts altres àmbits) s'ajusten a les exigències dels estats i busquen organitzar-se segons representacions a escala estatal.

A continuació descriurem breument quina és l'organització de les societats científiques a escala internacional, com aquesta reproduceix en la majoria dels casos el sistema de relacions internacionals entre estats, com aplica això l'Estat espanyol i com i en quines circumstàncies l'Institut d'Estudis Catalans i algunes de les seves filials han pogut superar els obstacles que aquesta organització comporta. Veurem també com l'emergència d'organitzacions científiques internacionals d'escala europea ha facilitat en alguns casos el reconeixement internacional de les nostres societats científiques.

2. L'organització internacional de les societats científiques

Des de mitjan segle xx (en alguns casos des dels anys entre les dues guerres mundials o fins i tot abans) els científics de tot el món han anat configurant unions internacionals que agrupen les societats científiques i centres de recerca de cada branca del coneixement dels diferents països i que organitzen periòdicament congressos o altra mena de reunions per a intercanviar opinions i informacions, i reforçar les relacions personals entre científics d'una mateixa disciplina.

Al capdamunt de l'organització internacional de les societats científiques, les diverses unions internacionals de cada especialitat són aplegades i coordinades per tres consells:

- Consell Internacional per a la Ciència (International Council for Science, ICSU), <http://www.icsu.org/index.php>
- Consell Internacional de la Filosofia i de les Ciències Humanes (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines, CIPSH), <http://www.unesco.org/cipsh>
- Consell Internacional de les Ciències Socials (International Social Science Council, ISSC), <http://www.worldsocialscience.org>

L'organització i el funcionament de cada un d'aquests tres consells és força diferent. A l'ICSU hi són representats, d'una banda, els

estats i, de l'altra, les unions internacionals de les diferents especialitats científiques. A l'ISSC hi ha associacions internacionals de les diferents especialitats i (en nombre molt reduït) algunes organitzacions nacionals.¹ Al CIPSH només hi ha organitzacions internacionals, entre elles la Unió Acadèmica Internacional, que hi gaudeix d'un estatus especial que li atorga dues cinquentes parts dels vots a les assemblees generals del Consell.

En bona part, aquestes diferències vénen marcades pels orígens mateixos dels consells. L'ICSU és una de les organitzacions no governamentals més antigues: va ser fundat el 1931 pels científics mateixos per a promoure l'activitat científica internacional superant les barreres que havia implantat la Primera Guerra Mundial i les sancions imposades als imperis centrals un cop acabada aquesta. En canvi, l'ISSC i el CIPSH van ser creats per la UNESCO el 1949 i el 1952, respectivament, per tal de dotar els investigadors en ciències socials i en humanitats d'unes estructures associatives semblants a l'ICSU, per bé que, en aquest cas, subordinades a la UNESCO.

2.1. El Consell Internacional per a la Ciència (International Council for Science, ICSU)

L'ICSU va néixer el 1931 com a fruit de l'evolució i l'ampliació de dues organitzacions de científics més antigues: l'Associació Internacional d'Acadèmies (International Academies Association, IAA, 1899-1914) i el Consell Internacional de Recerca (International Research Council, IRC, 1919-1931). Aplega cent vint-i-dues representacions científiques nacionals i trenta-dues unions científiques internacionals.

Quadre 1

Les unions científiques internacionals de l'ICSU

· Associació Cartogràfica Internacional (International Cartographic Association, ICA), <http://icaci.org>

1. Cap d'aquestes radicada a l'Estat espanyol.

- Associació Sociològica Internacional (International Sociological Association, ISA),² <http://www.isa-sociology.org>
- Organització Internacional de Recerca sobre el Cervell (International Brain Research Organisation, IBRO), <http://www.ibro.org>
- Societat Internacional de Fotogrametria i Teledetecció (International Society for Photogrammetry and Remote Sensing, ISPRS), <http://www.isprs.org>
- Unió Astronòmica Internacional (International Astronomical Union, IAU), <http://www.iau.org>
- Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, IGU),³ <http://www.igu-net.org>
- Unió Internacional de Biofísica Pura i Aplicada (International Union for Pure and Applied Biophysics, IUPAB), <http://iupab.org>
- Unió Internacional de Bioquímica i Biologia Molecular (International Union of Biochemistry and Molecular Biology, IUBMB), <http://www.iubmb.org>
- Unió Internacional de Ciència i Tecnologia dels Aliments (International Union of Food Science and Technology, IUFOST), <http://www.iufost.org>
- Unió Internacional de Ciències Antropològiques i Etnològiques (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, IUAES),⁴ <http://www.glocol.osaka-u.ac.jp/iaes/index.html>
- Unió Internacional de Ciències Biològiques (International Union of Biological Sciences, IUBS), <http://www.iubs.org>
- Unió Internacional de Ciències de la Nutrició (International Union of Nutritional Sciences, IUNS), <http://www.iuns.org>
- Unió Internacional de Ciències del Sòl (International Union of Soil Sciences, IUSS), <http://www.iuss.org>
- Unió Internacional de Ciències Fisiològiques (International Union of Physiological Sciences, IUPS), <http://www.iups.org>
- Unió Internacional de Ciències Físiques i Enginyeria en Medicina (International Union for Physical and Engineering Sciences in Medicine, IUPESM), <http://www.iupesm.org>

2. Pertany igualment a l'ICCS.
3. Pertany igualment a l'ICCS
4. Pertany igualment a l'ICCS i al CIPSH

- Unió Internacional de Ciències Geològiques (International Union of Geological Sciences, IUGS), <http://www.iugs.org>
- Unió Internacional de Cristallografia (International Union of Crystallography, IUCr), <http://www.iucr.org>
- Unió Internacional de Farmacologia Bàsica i Clínica (International Union of Basic and Clinical Pharmacology, IUPhar), <http://www.iuphar.org>
- Unió Internacional de Física Pura i Aplicada (International Union of Pure and Applied Physics, IUPAP), <http://www.iupap.org>
- Unió Internacional de Geodèsia i Geofísica (International Union of Geodesy and Geophysics, IUGG), <http://www.iugg.org>
- Unió Internacional de Mecànica Teòrica i Aplicada (International Union of Theoretical and Applied Mechanics, IUTAM), <http://www.iutam.net>
- Unió Internacional de Psicologia Científica (International Union of Psychological Science, IUPsyS), <http://www.iupsys.net>
- Unió Internacional de Química Pura i Aplicada (International Union of Pure and Applied Chemistry, IUPAC), <http://www.iupac.org>
- Unió Internacional de Societats d'Immunologia (International Union of Immunological Societies, IUIS), <http://www.iuisonline.org>
- Unió Internacional de Societats de Microbiologia (International Union of Microbiological Societies, IUMS), <http://www.iums.org>
- Unió Internacional de Societats de Recerca sobre Materials (International Union of Materials Research Societies, IUMRS), <http://www.iumrshq.org>
- Unió Internacional de Toxicologia (International Union of Toxicology, IU-Tox), <http://www.iutox.org>
- Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència (International Union of the History and Philosophy of Science, IUHPS),⁵ <http://iuhps.net>
- Unió Internacional d'Organitzacions de Recerca Forestal (International Union of Forestry Research Organizations, IUFRO), <http://www.iufro.org>

5. La IUHPS com a tal no té activitat, sinó que funciona en dues divisions completament independents. La Divisió de Lògica, Metodologia i Filosofia de la Ciència (Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science, DLMPs, <http://www.wilfridhodges.co.uk/dlmps>) i la Divisió d'Història de la Ciència i la Tecnologia (Division of History of Science and Technology, DHST, <http://sites.google.com/a/dhstweb.org/www>). Pertany igualment al CIPSH.

- Unió Internacional per a l'Estudi del Quaternari (International Union for Quaternary Research, INQUA), <http://www.inqua.tcd.ie>
- Unió Matemàtica Internacional (International Mathematical Union, IMU), <http://www.mathunion.org>
- Unió Radiocientífica Internacional (Union Radio Scientifique Internationale, URSI), <http://ursi-test.intec.ugent.be>

El seu objectiu principal consisteix a potenciar la ciència en benefici de la societat a escala internacional identificant i assenyalant els principals temes d'interès per a la ciència i la societat, facilitant la interacció entre científics de totes les disciplines i de tots els països, promovent la participació de tots els científics —sense discriminació de raça, nacionalitat, llengua, opció política o gènere— en l'esforç científic internacional i proporcionant consell independent i autoritzat per a estimular un diàleg constructiu entre la comunitat científica i els governs, la societat civil i el sector privat. Tot plegat es fa per tal d'assolir, a llarg termini, un món en el qual la ciència s'utilitzi en benefici de tothom, l'excel·lència científica es valori socialment i el coneixement científic sigui pres en compte en l'acció política.

Un secretariat permanent amb residència a París té cura de l'activitat permanent de l'ICSU sota les ordres del Consell Permanent, elegit cada tres anys en les assemblees generals i assessorat per tres comitès permanents (de Planificació Científica, de Finances i Llibertat, i de Responsabilitat en el Comportament Científic) i alguns de temporals. Tres oficines regionals (Àfrica, Àsia i Pacífic, i Amèrica Llatina i Carib) donen suport a les xarxes científiques a les respectives regions, faciliten la participació de científics de països en vies de desenvolupament en les activitats de l'ICSU i dels seus membres, i asseguren que l'estratègia i les activitats de l'ICSU tinguin en compte les necessitats d'aquests països.

L'ICSU té també dinou estructures interdisciplinàries que s'ocupen d'alguns temes particularment rellevants per ciència i societat a cavall de més d'una disciplina.

Quadre 2

Les estructures interdisciplinàries de l'ICSU

- Recerca Integrada sobre Risc de Catàstrofes (Integrated Research on Disaster Risk, IRDR)
- Comitè Científic sobre Recerca Antàrtica (Scientific Committee on Antarctic Research, SCAR)
- Programa de Recerca sobre el Clima Mundial (World Climate Research Programme, WCRP)
- Future Earth: Recerca per a la Sostenibilitat Global (Future Earth: Research for Global Sustainability)
- Sistema d'Observació Global Terrestre (Global Terrestrial Observing System, GTOS)
- Comitè Científic sobre Recerca Oceànica (Scientific Committee on Oceanic Research, SCOR)
- Sistema d'Observació Global dels Oceans (Global Ocean Observing System, GOOS)
- Programa sobre Canvi dels Ecosistemes i Societat (Programme on Ecosystem Change and Society, PECS)
- Comitè sobre Recerca Espacial (Committee on Space Research, COSPAR)
- Comitè Científic sobre Assignacions de Freqüències per a Radioastronomia i Recerca Espacial (Scientific Committee on Frequency Allocations for Radio Astronomy and Space Science, IUCAF)
- Sistema d'Observació del Clima Global (Global Climate Observing System, GCOS)
- Comitè sobre Dades per a Ciència i Tecnologia (Committee on Data for Science and Technology, CODATA)
- Comitè Científic sobre Física Solar-Terrestre (Scientific Committee on Solar-Terrestrial Physics, SCOSTEP)
- Xarxa Internacional per a la Disponibilitat de les Publicacions Científiques (International Network for the Availability of Scientific Publications, INASP)
- Sistema Mundial de Dades (WDS)

- Salut i Benestar en un Medi Urbà Canviant (Urban Health and Wellbeing: A Systems Analysis Approach)
- DIVERSITAS, Programa Internacional de Ciència de la Biodiversitat (DIVERSITAS, An International Programme of Biodiversity Science)
- Programa Internacional Geosfera-Biosfera (International Geosphere-Biosphere Programme, IGBP)
- Programa Internacional sobre les Dimensions Humanes del Canvi Ambiental Global (International Human Dimensions Programme on Global Environmental Change, IHDP)

Les representacions científiques nacionals de l'ICSU han de ser úniques per a cada estat⁶ i, d'acord amb els seus estatuts, s'ha de tractar d'acadèmies de ciències, consells de recerca, institucions científiques o associacions d'aquestes (art. 8).⁷ Excepcionalment, després d'un estudi cas per cas, (art. 10)⁸ poden ser acceptades com a unions científiques (cas a) o com a representants nacionals (cas b) altres menes d'institucions.

---

6. L'única excepció és Bòsnia i Hercegovina, que en té dues, una per a cada entitat nacional reconeguda.

7. Els membres científics nacionals han de ser acadèmies científiques, consells de recerca, institucions científiques o associacions d'aquestes. Les institucions que representin de manera efectiva el conjunt d'activitats científiques en un territori definit poden ser acceptades com a membres científics nacionals sempre que puguin ser inscrites amb un nom que eviti qualsevol malentès entre el territori representat i hagi existit d'alguna manera com a mínim quatre anys.

8. Excepcionalment, qualsevol altre grup d'institucions acceptable per a la ICSU pot ser acceptada com a membre en les categories a) o b) un cop considerat cas per cas.

2.2. El Consell Internacional de la Filosofia i de les Ciències Humanes (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines, CIPSH)

Al setembre de 1947, Julian Huxley, el primer director general de la UNESCO, va convocar un comitè d'experts de diferents països i disciplines per a procurar aclarir com la UNESCO podia complir les obligacions que li imposava la seva pròpia constitució en el camp dels estudis humanístics. El comitè es va reunir el 1948 i va insistir a crear una entitat autònoma, concentrada en tasques d'interès internacional i de caràcter estrictament científic.

La primera assemblea general del CIPSH es va reunir al gener de 1949 i el seu primer president va ser l'economista francès Jacques Rueff (1896-1978). Actualment (2016) consta de dotze organitzacions membres, una de les quals, la Unió Acadèmica Internacional (UAI), té preeminència sobre les altres (dues cinquenes parts dels vots a l'assemblea general). Tant la UAI com les altres onze organitzacions tenen les seves assemblees i congressos específics i, a diferència del cas de les unions de l'ICSU, no hi ha representació dels estats

La Unió Acadèmica Internacional admet com a membres les acadèmies de caràcter nacional i les institucions científiques nacionals que els són assimilables, sempre que siguin proposades per membres d'almenys tres països diferents i rebin el vot favorable de tres quartes parts dels vots expressats a l'assemblea general.

Quadre 3

Organitzacions membres del CIPSH (a banda de la Unió Acadèmica Internacional)

- Comitè Internacional de Ciències Històriques (Comité International des Sciences Historiques, CISH), <http://www.cish.org>
- Comitè Internacional Permanent de Lingüistes (Comité International Permanent de Lingüistes, CIPL), <http://www.ciplnet.com>

- Federació Internacional de Societats de Filosofia (Federation Internationale des Sociétés de Philosophie, FISP), <http://www.fisp.org>
- Federació Internacional de les Associacions d'Estudis Clàssics (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques, FIEC), <http://www.fiecnet.org/fr/index.htm>
- Unió Internacional de Ciències Antropològiques i Etnològiques (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, IUAES),⁹ <http://www.glocol.osaka-u.ac.jp/iaaes/index.html>
- Comitè Internacional d'Història de l'Art (Comité International d'Histoire de l'Art, CIHA), <http://www.esteticas.unam.mx/CIHA>
- Societat Internacional de Musicologia (International Musicological Society, IMS), <http://www.ims-online.ch/news.aspx>
- Federació Internacional de Llengües i Literatures Modernes (Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes, FILLM), <http://www.fillm.ulg.ac.be>
- Associació Internacional per la Història de les Religions (International Association for the History of Religions, IAHR), <http://www.iahr.dk>
- Unió Internacional de Ciències Prehistòriques i Protohistòriques (Union Internationale des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, UISPP), <http://uispp.org>
- Divisió d'Història de la Ciència i la Tecnologia de la Unió Internacional d'Història i Filosofia de les Ciències (Division of History of Science and Technology of the International Union for the History and Philosophy of Sciences), <http://sites.google.com/a/dhstweb.org/www>

2.3. El Consell Internacional de les Ciències Socials (International Social Science Council, ISSC)

L'ISSC va ser creat a l'octubre 1952, sota els auspicis de la UNESCO, en una assemblea constituent celebrada a París per representants de cinc associacions internacionals de ciències socials: l'Associació Internacional de Ciències Jurídiques (International Association of Legal Sciences, IALS), l'Associació Econòmica Internacional

---

9. Pertany igualment a l'ICSU i al ISSC.

(International Economic Association, IEA), l'Associació Internacional de Ciència Política (International Political Science Association, IPSA), l'Associació Sociològica Internacional (International Sociological Association, ISA) i la Unió Internacional de Psicologia Científica (International Union of Psychological Science, IUPsyS).

De fet, la idea de crear un Consell Internacional de les Ciències Socials ja havia estat proposada el 1948 per un comitè d'experts designat al setembre de 1947 per Julian Huxley, el primer director general de la UNESCO, perquè l'assessoressin en com la UNESCO havia d'actuar per impulsar la cooperació internacional en el camp de les ciències socials. La idea va ser represa pel I Congrés Mundial de Sociòlegs, reunit a Zurich al setembre de 1950. Finalment, la VI Conferència General de la UNESCO (París, juny-juliol de 1951) va autoritzar el director general «a establir un Consell Internacional de Recerca en Ciències Socials i un Centre Internacional de Recerca en Ciències Socials per a l'estudi de les implicacions dels canvis tecnològics».

Actualment (2016) aplega quinze associacions internacionals membres (equivalents de les unions de l'ICSU, quatre de les quals pertanyen simultàniament a l'ISSC), trenta-vuit organitzacions membres nacionals o regionals (acadèmies de ciències o de ciències socials, consells nacionals de recerca, etc.)¹⁰ i la Unió Acadèmica Internacional, que té igualment l'estatus d'organització membre. Divuit associacions internacionals més tenen un estatus de membres associats.¹¹

Quadre 4

Les associacions internacionals membres de l'ISSC

· Associació Econòmica Internacional (International Economic Association, IEA), <http://www.iea-world.com>

10. En general no hi ha representacions específiques de cada estat i, en tot cas, no en figura cap en representació de l'Estat espanyol.

11. Dues d'elles són d'un abast de domini lingüístic o cultural: el Consell Àrab de Ciències Socials i l'Associació Internacional de Sociòlegs de Llengua Francesa.

- Associació Internacional de Ciència Política (International Political Science Association, IPSA), <http://www.ipsa.org/site>
- Associació Internacional de Ciències Jurídiques (International Association of Legal Sciences, IALS), <http://aisj-ials.org>
- Associació Internacional de Ciències Socials de l'Àrtic (International Arctic Social Sciences Association, IASSA), <http://www.iassa.org>
- Associació Mundial per a la Recerca sobre Opinió Pública (World Association for Public Opinion Research, WAPOR), <http://www.unl.edu/wapor>
- Associació Sociològica Internacional (International Sociological Association, ISA)¹², <http://www.isa-sociology.org>
- Federació Mundial per a la Salut Mental (World Federation for Mental Health, WFMH), <http://www.wfmh.org>
- Institut Internacional de Ciències de l'Administració (International Institute of Administrative Sciences, IIAS), <http://www.iias-iisa.org>
- Institut Internacional de Recerques sobre la Pau (International Peace Research Institute, IPRA), <http://www.iprapeace.org>
- Societat d'Estudis Socials de la Ciència (Society for Social Studies of Science, 4S), <http://www.4sonline.org>
- Societat Internacional per a l'Economia Ecològica (International Society for Ecological Economics, ISEE), <http://www.ecoeco.org>
- Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, UGI),¹⁰ <http://www.igu-net.org>
- Unió Internacional de Ciències Antropològiques i Etnològiques (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, IUAES),¹³ <http://www.glocol.osaka-u.ac.jp/iuaes/index.html>
- Unió Internacional de Psicologia Científica (International Union of Psychological Science, IUPsyS),¹⁰ <http://www.iupsys.net>
- Unió Internacional per a l'Estudi Científic de la Població (International Union for the Scientific Study of Population, IUSSP), <http://www.iussp.org>

---

12. Pertany igualment a l'ICSU.

13. Pertany igualment a l'ICSU i al CIPSH.

3. La participació dels investigadors i de les societats científiques de l'Estat espanyol a les Unions Científiques Internacionals

3.1. La Comissió Nacional ICSU espanyola i els seus comitès

Tal com ja hem dit, l'ICSU es compon de cent vint-i-dues representacions científiques nacionals i trenta-dues unions científiques internacionals i, d'acord amb els estatuts de l'ICSU (article 8) les representacions nacionals han de ser una acadèmia de ciències, un consell de recerca, una institució científica o una associació d'aquestes. Tanmateix, en el cas de l'Estat espanyol, d'acord amb la disposició addicional cinquena de la Llei 13/1986, de 14 d'abril de 1986, de foment i coordinació general de la recerca científica i tècnica (Llei de la ciència), la representació espanyola a l'ICSU va a càrrec d'una Comissió Nacional ICSU, que és un òrgan col·legiat constituït, d'una banda, pels presidents dels comitès nacionals espanyols de les diferents unions internacionals i d'alguns programes internacionals de recerca i, de l'altra, pels representants del ministeri que tingui a càrrec seu en cada moment el disseny i desenvolupament de la política científica i tecnològica espanyola.¹⁴

---

14. Quan escrivim això (juny de 2016) la representació de l'Estat espanyol va a

Aquesta representació dels científics espanyols a l'ICSU i a les seves unions mitjançant un organisme governamental és totalment anòmala (i única entre els països europeus). Només es dona en alguns països endarrerits o sotmesos a règims polítics no democràtics. Amb tota evidència és una romanalla de les disposicions vigents durant l'etapa franquista, que es va conservar per inèrcia en la Llei de la ciència espanyola de 1986 i que tampoc no ha estat derogada per la legislació posterior, encara que en els fets ha anat resultant desmentida els darrers anys a causa de la renúncia del Govern de l'Estat a pagar les quotes de les diferents unions internacionals i l'assumpció d'aquesta obligació per part dels comitès o les societats científiques. D'altra banda, algunes de les comissions o comitès corresponents a unions internacionals d'especialitats amb més tradició a l'Estat, com són la de geologia (IUGS), la de geodèsia i geofísica (IUGG), la d'astronomia (IAU) o la de geografia (IGU), queden al marge de la Comissió Nacional ICSU. Així, la Comissió Nacional de Geologia és adscrita, des de la seva creació el 1957, a l'Institut Geològic Miner d'Espanya (IGME); la Comissió Espanyola de Geodèsia i Geofísica i la Comissió Nacional d'Astronomia ho són, des de la seva creació, el 1922, a l'Institut Geogràfic Nacional (el 1922 Institut Geogràfic i Estadístic), i el Comitè Espanyol de la Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, IGU), adscrit inicialment (1922) a la Reial Societat Geogràfica, va incorporar estatutàriament el 1996 altres entitats, entre elles la Societat Catalana de Geografia, que va esdevenir així la primera filial de l'Institut d'Estudis Catalans amb representació directa a aquest nivell en una unió de l'ICSU.

---

càrrec del Ministeri d'Economia i Competitivitat, concretament de la Subdirecció General de Relacions Internacionals i per a Europa (des de desembre de 2011) però en els darrers trenta anys ha estat successivament en mans del Ministeri d'Educació i Ciència (abril 1986 - maig 1996), el Ministeri d'Educació i Cultura (maig 1996 - abril 2000), el Ministeri de Ciència i Tecnologia (abril 2000 - abril 2004), novament el Ministeri d'Educació i Ciència (abril 2004 - abril 2008) i el Ministeri de Ciència i Innovació (abril 2008 - desembre 2011).

Quadre 5

Entitats que exerceixen la representació de cada estat de la Unió Europea a l'ICSU¹⁵

ESTAT

Representació ICSU

- Tipus d'entitat
- *Finançament*

ALEMANYA

Fundació Alemanya per a la Recerca

(Deutsche Forschungsgemeinschaft)

- Fundació
- *Govern federal i governs dels länder*

ÀUSTRIA

Acadèmia de Ciències Austríaca

(Österreichische Akademie der Wissenschaften)

- Institució pública no governamental
- *Govern federal, mecenatge i recursos propis de l'Acadèmia*

BÈLGICA

Acadèmies Reials de Ciències i Arts de Bèlgica

(Royal Academies for Science and the Arts of Belgium)

- Institucions públiques no governamentals
- *Govern federal, governs regionals, loteria nacional i fundacions*

BULGÀRIA

Acadèmia de Ciències Búlgara

(Bulgarska Akademia na Naukite)

- Organisme públic autònom
- *Govern, convenis amb altres administracions, Unió Europea i convenis internacionals*

DINAMARCA

Acadèmia Reial Danesa de Ciències i Lletres

(Kongelige Danske Videnskabernes Selskab)

- Organisme públic no governamental
- *Govern, mecenatge, recursos propis i convenis i contractes externs*

---

15. No hi figuren Croàcia, Malta ni Xipre perquè aquests estats no tenen representació a l'ICSU.

ESLOVÀQUIA

Acadèmia Eslovaca de Ciències

(Slovenská Akadémia Vied)

- Organisme públic no governamental
- *Govern, recursos propis i contractes*

ESLOVÈNIA

Acadèmia Eslovena de Ciències i Arts

(Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti)

- Organisme públic autònom

ESPANYA

Ministeri d'Economia i Competitivitat

- Govern
- *Pressupost de l'Estat*

ESTÒNIA

Acadèmia de Ciències d'Estònia

(Eesti Teaduste Akadeemia)

- Organisme públic no governamental
- *Pressupost de l'Estat i altres fonts*

FINLÀNDIA

Consell de les Acadèmies Fineses

(Tiedeakatemiain Neuvottelukunta)

- Organisme públic no governamental
- *Pressupost de l'Estat, fons propis i altres fonts*

FRANÇA

Acadèmia de les Ciències

(Académie des Sciences)

- Organisme públic no governamental
- *Pressupost de l'Estat, recursos propis i donacions de tercers*

GRÈCIA

Acadèmia d'Atenes

(Akademia Athinai)

- Entitat de dret públic (sota la supervisió del Ministeri d'Educació Nacional i Religió)
- *Mecenatge i pressupost de l'Estat*

HONGRIA

Acadèmia de Ciències Hongaresa

(Magyar Tudományos Akadémia)

- Organisme públic independent
- *Pressupost de l'Estat, fons propis i contractes*

IRLANDA

Acadèmia Reial Irlandesa

(Royal Irish Academy / Acadamh Ríoga na hÉireann)

- Organisme públic autònom d'àmbit panirlandès. (abasta també Irlanda del Nord)
- *Govern i mecenatge privat*

ITÀLIA

Consell Nacional de Recerca

(Consiglio Nazionale delle Ricerche)

- Organisme públic autònom governamental (sota la supervisió del Ministeri d'Universitats i Recerca Científica i Tecnològica)
- *Govern, contractes i fons europeus*

LETÒNIA

Acadèmia de Ciències de Letònia

(Latvijas Zinātņu Akadēmijā)

- Organisme públic autònom no governamental
- *Govern, contractes i mecenatge*

LITUÀNIA

Acadèmia de Ciències de Lituània

(Lietuvos Mokslų Akademija)

- Organisme públic autònom no governamental
- *Govern, contractes i mecenatge*

LUXEMBURG

Fons Nacional de la Recerca

(Fonds National de la Recherche)

- Organisme públic autònom governamental
- *Principalment Govern, secundàriament contractes i mecenatge*

PAÏSOS BAIXOS

Reial Acadèmia Neerlandesa de Ciències

(Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen)

- Organisme públic autònom no governamental
- *Govern, contractes, mecenatge i fons propis*

POLÒNIA

Acadèmia de Ciències Polonesa

(Polska Akademia Nauk)

- Organisme públic autònom governamental
- *Govern, principalment*

PORTUGAL

Acadèmia de les Ciències de Lisboa

(Academia das Ciências de Lisboa)

- Institució pública no governamental
- *Govern i recursos propis*

REGNE UNIT

Reial Societat

(Royal Society)

- Institució pública no governamental
- *Govern, mecenatge, contractes, recursos propis, altres organismes públics i membres*

REPÚBLICA TXECA

Acadèmia de Ciències de la República Txeca

(Akademie věd České Republiky)

- Organisme públic de recerca
- *Pressupost de l'Estat, recursos propis i mecenatge*

ROMANIA

Acadèmia Romanesa

(Academia Româna)

- Institució autònoma de dret públic
- *Govern, recursos propis, contractes i mecenatge*

SUÈCIA

Reial Acadèmia de Ciències Sueca

(Kungliga Vetenskapsakademien)

- Institució pública no governamental
- *Govern, mecenatge i recursos propis*

El fet és que la Comissió Espanyola ICSU no ha passat gairebé mai, tret de breus períodes, de ser una pura superestructura burocràtica sense més funció, en la majoria dels casos, que la de pagar les quotes dels comitès espanyols de les diferents unions. Aquesta funció, a la pràctica, va deixar d'exercir-la a partir de l'agost de 2013 en decidir, en el marc de les retallades pressupostàries decidides pel Ministeri d'Economia i Competitivitat, no cobrir cap mena de despesa dels comitès espanyols de les unions internacionals, incloses les quotes.

3.2. La presència espanyola a l'ISSC i al CIPSH

Ja hem assenyalat que les unions d'aquests consells no s'organitzen, en general, sobre la base de representacions estatals, de manera que no hi ha res d'equivalent a la Comissió Espanyola ICSU de la filosofia i les ciències humanes o de les ciències socials. Tanmateix, n'hi ha algunes, aquelles que pertanyen simultàniament a l'ISSC o el CIPSH i a l'ICSU, que sí que s'organitzen sobre aquella base, tot i que amb força més flexibilitat, com veurem en els exemples de l'Associació Catalana de Sociologia, la Societat Catalana de Geografia i la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica. Aquestes, en efecte, tot i estar integrades en el comitè espanyol corresponent, són reconegudes individualment per la unió internacional de la seva especialitat.

4. L'Institut d'Estudis Catalans i les seves societats filials

4.1. L'Institut d'Estudis Catalans

L'Institut d'Estudis Catalans (IEC), és la màxima corporació científica i acadèmica de les terres de llengua i cultura catalanes. Fundat el 18 de juny de 1907 per la Diputació Provincial de Barcelona, presidida per Enric Prat de la Riba, i ampliat amb noves seccions (de Ciències i Filològica) el 1911, té per objecte l'alta recerca científica i principalment la de tots els elements de la cultura catalana. El seu àmbit d'actuació, d'acord amb el Reial decret 3118/1976, de 26 de novembre, el constitueixen tots els territoris de llengua i cultura catalanes.

L'Institut és, doncs, l'acadèmia de les ciències i de les humanitats dels Països Catalans i l'acadèmia de la llengua catalana. S'estructura actualment (2016) en cinc seccions: Històrico-Arqueològica, de Ciències Biològiques, de Ciències i Tecnologia, Filològica i de Filosofia i Ciències Socials. Té, a més, vint-i-vuit societats filials de diferents especialitats.

En el transcurs del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona del 13 al 18 d'octubre de 1906, ja es va proposar la creació d'una entitat amb capacitat i mitjans per a organitzar

la cultura als Països Catalans. Uns mesos més tard, a l'abril de 1907, Enric Prat de la Riba accedia a la presidència de la Diputació de Barcelona, amb el suport de Solidaritat Catalana, que aplegava tot el ventall de partits catalanistes de dreta i d'esquerra.

Tot i que Prat de la Riba era el màxim dirigent de la Lliga Regionalista, partit netament de dreta, el seu programa de govern, atès l'origen de la seva elecció, va tenir un caràcter marcadament unitari i tractava d'incorporar a les seves polítiques homes de totes les tendències. Incloïa, entre altres coses, el foment d'institucions relatives a la llengua, la història i altres elements de la cultura catalana, però també la potenciació de la xarxa de ferrocarrils secundaris, l'anomenada *economia social* o la reorientació de l'ensenyament.

L'Institut d'Estudis Catalans va ser una de les seves primeres realitzacions.¹⁶ Així, mitjançant un dictamen/acord signat pel president Enric Prat de la Riba, la Diputació de Barcelona creava, el 18 de juny de 1907, «un nou centre que podrà anomenar-se Institut d'Estudis Catalans». El primer nucli de l'Institut d'Estudis Catalans el varen constituir l'historiador Antoni Rubió i Lluch, també el primer president de l'entitat; l'arquitecte i historiador de l'art Josep Pijoan, elegit secretari; l'arquitecte i polític Josep Puig i Cadafalch; l'economista, polític i escriptor Pere Coromines; el jurista Guillem M. de Brocà; l'historiador Joaquim Miret i Sans; l'erudit i escriptor Jaume Massó i Torrents, i el periodista i escriptor mallorquí Miquel dels Sants Oliver. Inicialment, l'entitat s'organitzà en quatre seccions: la d'història, la d'arqueologia, la de literatura i la de dret, però hom no exclouïa la possibilitat d'establir-ne de noves. Ja des de bon començament, s'intentà donar a la institució un caràcter marcadament patriòtic però deixant molt clar que això mai no havia d'anar en detriment de l'objectivitat i del rigor científic.

El 1910 es començà a fer evident que hi havia una gran quantitat de qüestions que l'Institut havia d'atendre i de les quals sovint no podia fer-se'n càrrec perquè no es trobaven dins de l'àmbit d'activitats que li havia estat assignat. La més important de totes

---

16. Camarasa i Roca, 2008.

era la d'impulsar l'estudi de la llengua catalana, fomentar-ne l'ús a tot el territori on es parlava i dotar-la d'una normativa gramatical i ortogràfica, d'aquí la necessitat de crear una secció filològica. També es volia parlar especial atenció a l'estudi de les ciències naturals i exactes, a les ciències socials i a la filosofia, uns camps en els quals encara hi havia molt de camí per recórrer.

L'acord d'ampliació de l'IEC es va fer efectiu al febrer de 1911. S'hi incorporaven tretze membres nous i es remodelava en tres seccions (o instituts, que és com inicialment s'anomenaren) de set membres cada una: la Històrico-Arqueològica, que era pràcticament la continuació de l'IEC inicial; la de Ciències (que incloïa les ciències socials i la filosofia) i la de la llengua o Filològica. Els vuit membres inicials, excepte Pere Coromines, que s'incorporà a la nova Secció de Ciències, van integrar la Secció Històrico-Arqueològica. La Secció de Ciències quedà constituïda per un ginecòleg (Miquel Arcàngel Fargas), dos «biòlegs» (Ramon Turró i August Pi i Sunyer), un enginyer, físic i matemàtic (Esteve Terradas), un economista (Pere Coromines), un naturalista (Josep Maria Bofill i Pichot) i un filòsof i activista cultural (Eugeni d'Ors). La Filològica la van integrar tres distingits escriptors (Josep Carner, Àngel Guimerà i Joan Maragall); dos clergues, alhora notables filòlegs (Antoni M. Alcover i Frederic Clascar); un catedràtic de grec (Lluís Segalà), i un enginyer doblat de lingüista (Pompeu Fabra).

Amb l'ampliació i remodelació de 1911 comença per a l'Institut d'Estudis Catalans una etapa de grans realitzacions que, tot i que l'esclat de la Primera Guerra Mundial el 1914 la va entrebancar, es va mantenir sense grans canvis fins a la mort de Prat de la Riba el 1917. Primer sota l'empara de la Diputació de Barcelona i més tard, a partir de 1914, de la Mancomunitat de Catalunya, l'IEC anà creant serveis, laboratoris i centres de recerca, que el posaven a un nivell comparable al d'institucions similars d'altres països europeus: el Servei d'Excavacions, el Servei de Conservació i Catalogació de Monuments, les Oficines Lexicogràfiques i les de Toponímia i Onomàstica, el Laboratori de Fonètica Experimental, el Servei Geològic i Geogràfic, l'Institut de Fisiologia, l'Estació Aerològica de Barcelona (que més tard es transformà en el Servei Meteorològic de Catalunya) i

el Laboratori de Psicologia Experimental foren creats i emparats per l'Institut. Alhora empenia publicacions científiques de gran nivell, creava o incorporava les primeres societats filials, impulsava els anomenats Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi i obria al públic la Biblioteca de Catalunya.

El cop d'estat del general Primo de Rivera, proclamat el 13 de setembre de 1923 des de Barcelona, on Primo de Rivera era capità general, marcà un parèntesi en la vida de l'IEC. Suspensa la Mancomunitat de Catalunya i privat l'IEC, a partir de 1925, de tota subvenció pública i de tots els seus serveis (incorporats la majoria a la dependència directa de la Diputació de Barcelona i altres simplement suprimits), només va poder subsistir a base de donacions privades de personatges com Francesc Cambó o Rafael Patxot.

Quan el 28 de gener de 1930 el dictador Primo de Rivera va renunciar als seus poders i es va exiliar, ben aviat l'IEC se sentí amb forces per a considerar la possibilitat d'establir sobre noves bases la seva relació amb la Diputació de Barcelona. Així, el 2 juliol de 1930, la Diputació aprovà la conversió de l'IEC en una entitat singular dotada d'autonomia i li va atorgar la capacitat d'aprovar i modificar els seus estatuts, així com de rebre subvencions d'entitats altres que la mateixa Diputació, acord que fou aprovat pel Ple de l'IEC dos dies més tard.

Al mateix temps que l'IEC recuperava els seus recursos i els seus antics serveis i acreixia la seva autonomia, l'Ajuntament de Barcelona, seguint l'exemple de la Diputació i considerant la proximitat del vint-i-cinquè aniversari de l'IEC, que s'havia d'escaure el 1932, prenia l'acord de cedir-li el recinte de l'antic Hospital de la Santa Creu i la seva Casa de Convalescència per a instal·lar-hi la Biblioteca de Catalunya i els propis departaments, serveis i societats filials.¹⁷ L'acte formal de lliurament del recinte va tenir lloc el 30 de març

---

17. El recinte, propietat de l'Ajuntament de Barcelona, havia quedat sense ús en ser traslladat el 1930 l'antic hospital al nou recinte de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, que havia finançat Pau Gil, propietari de la Catalana de Gas i Electricitat.

de 1931, tot just quinze dies abans de la proclamació de la segona república.

La implantació a Espanya del règim republicà i la constitució a Catalunya del Govern de la Generalitat no representà cap interrupció en aquest procés de recuperació de la normalitat. La Generalitat de Catalunya ocupà el lloc de la Diputació de Barcelona en la dotació dels pressupostos de funcionament i els necessaris per a les obres de condicionament de les dependències de l'antic Hospital de la Santa Creu i de la Casa de Convalescència, en les quals, a poc a poc, s'anaren instal·lant serveis, com el Centre d'Estudis Matemàtics, i filials, entre elles les de nova creació, com la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1932) i la Societat Catalana de Geografia (1935), però també les més antigues, com la Societat Catalana de Biologia o la Institució Catalana d'Història Natural.

Amb la Guerra Civil de 1936-1939 i el desenllaç d'aquesta amb la victòria franquista, l'IEC es va trobar en una situació singularment adversa. Durant la guerra i en l'inici de la postguerra havien mort Joaquim Ruyra, Lluís Segalà, Josep M. Bofill i Pichot, Ferran de Sagarra, Pere Coromines i Ramon d'Alòs-Moner. Eugeni d'Ors, Ferran Valls i Taberner, i Esteve Terradas s'havien arreglerat amb els vencedors. Josep Puig i Cadafalch (des de 1936), Pompeu Fabra, Lluís Nicolau d'Olwer, Jaume Serra i Hunter, Pere Bosch i Gimpera, August Pi i Sunyer, Josep Carner i Carles Riba havien hagut de prendre el camí de l'exili. Els vencedors, tot i que no varen incloure explícitament entre les institucions suprimides o prohibides l'IEC, el varen donar per extingit, el varen expulsar dels seus locals i els varen transferir, juntament amb la Biblioteca de Catalunya (rebatejada com a Biblioteca Central), a la Diputació de Barcelona. Tanmateix, l'abril de 1942, els membres supervivents residents a Barcelona (Eduard Fontserè, Josep Maria López Picó i Jaume Massò i Torrents¹⁸), un cop retornat de l'exili Puig i Cadafalch, es varen reunir a casa d'aquest, juntament amb Ramon Aramon, en funcions de secretari, i varen acordar

---

18. Jaume Massó i Torrents, malalt, s'adherí a la reunió per escrit.

mantenir la continuïtat de la institució, considerar els absents per exili forçat com a presents, cobrir les vacants dels traspassats i reprendre l'activitat tan aviat com fos possible. Aquell mateix any van ser nomenats vuit nous membres numeraris per a substituir els difunts i un membre adjunt per a suplir les absències obligades de Massó i Torrents, malalt. En canvi, es va rebutjar la idea de nomenar membres adjunts per a cobrir les absències dels exiliats, als quals es considerava «espiritualment presents».

Tot i la condició de clandestinitat més o menys tolerada en què va haver de viure durant el franquisme, l'IEC va reeixir a mantenir, com veurem més endavant, una presència mínima, però eficaç, de la cultura catalana en algunes instàncies internacionals i a continuar publicant en llengua catalana en molts àmbits de coneixement, tant de les ciències com de les humanitats. Així mateix, gràcies al tremp i la vàlua dels seus membres i molt especialment del nou secretari general, Ramon Aramon i Serra, l'IEC va esdevenir un referent imprescindible en la llarga lluita de la resistència cultural catalana. Des de l'any 1947, per exemple, malgrat la prohibició d'editar llibres de ciència en català, l'IEC, amb l'ajut d'alguns mecenes va reprendre les publicacions sense passar-les per la censura governativa, amb el risc i les dificultats de tota mena, no solament econòmiques, que això comportava.

A partir dels anys seixanta del segle xx, l'IEC va començar a assolir una certa presència pública, en bona part gràcies a l'ajut d'Òmnium Cultural i al fet que aquesta entitat va posar a disposició de l'IEC alguns espais del seu estatge social al Palau Dalmasas de Barcelona. La suspensió governativa d'Òmnium Cultural, de 1963 a 1967, va posar encara nous entrebancs a la projecció pública de l'acció de l'IEC. Tanmateix, superat aquest episodi, l'IEC i algunes de les seves filials varen reprendre amb energia renovada la seva activitat en l'equívoca situació de «pública clandestinitat» en què vivien als anys postremes del franquisme.

Mort el dictador Franco, en els inicis de la transició a la democràcia, el 26 de novembre de 1976, el govern d'Adolfo Suárez aprovava un real decret (publicat el 21 de gener de 1977 al Butlletí Oficial de

l'Estat) pel qual s'atorgava reconeixement a l'IEC «com a corporació acadèmica i cultural, l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes». Aprovat en una situació excepcional (el 18 de novembre de 1976 les Corts franquistes havien aprovat la Llei de reforma política, que suposava la derogació del franquisme, i el 15 de desembre era sotmesa a referèndum), aquest reial decret també atorgava a l'IEC un reconeixement no menys excepcional, en realitat el més alt que mai no hagués tingut. Li atorgava personalitat jurídica autònoma, identificava el seu àmbit d'actuació amb el de la llengua catalana, incloïa la possibilitat de creació de noves seccions, societats filials, serveis o centres de recerca i, encara que no pressuposava cap tipus de finançament, tampoc no n'excloïa cap.

Amb el reconeixement de l'Estat, també van arribar el de la Diputació i el de l'Ajuntament de Barcelona. Ambdues corporacions (abans de les primeres eleccions locals democràtiques, que no tingueren lloc fins a 1979) varen confirmar la cessió a l'IEC dels locals de la Casa de Convalescència, de la restauració dels quals es feia càrrec la Diputació, que els va posar definitivament a disposició de l'IEC a l'octubre de 1982.

La instal·lació definitiva de l'Institut d'Estudis Catalans a la seva antiga seu de la Casa de Convalescència i el suport de les institucions feien possible obrir un procés d'ampliació i reforma interna, primer amb la incorporació de nous membres (entre ells la primera dona membre de l'IEC, la briòloga Creu Casas), procedents d'arreu dels Països Catalans, i més tard amb l'aprovació d'uns nous estatuts el 25 d'abril de 1988. Els nous estatuts permetien, entre altres coses, establir seus fora de Barcelona; crear noves seccions, com va succeir amb el desdoblament de l'antiga Secció de Ciències en les noves seccions de Ciències Biològiques i de Ciències i Tecnologia; incrementar el nombre de membres numeraris de cada secció, que van passar de set a vint-i-un, i crear la figura de membre emèrit, que permet als membres de més edat conservar tots els drets, però, al mateix temps, facilita la incorporació a les seccions de noves generacions d'investigadors. El procés de reestructuració es va completar, el 27 de novembre de 1989, amb l'elecció d'un nou Consell

Permanent, format pel president, el vicepresident, el tresorer, el secretari general i els presidents de les seccions.

Actualment (2016) una part significativa de l'elit científica de l'àmbit lingüístic català s'integra en les cinc seccions i les vint-i-vuit filials de l'IEC, per mitjà de les quals promou, desenvolupa i divulga la recerca científica i tecnològica en tots els àmbits i més especialment en els que fan referència a l'àmbit de la llengua i la cultura catalanes.

4.2. Les societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans

Des dels seus orígens, en particular a partir de l'ampliació de 1911 amb la creació de l'Institut de Ciències i l'Institut de la Llengua, l'IEC no ha deixat d'intervenir en la vertebració de la comunitat científica catalana, sobretot amb la incorporació de la figura de les societats filials. La primera de totes, a finals de 1912, va ser la Societat de Biologia de Barcelona (a partir de 1962 Societat Catalana de Biologia). Uns quants anys més tard (1917) s'integrava a l'IEC, com a filial, una altra societat, aquesta preexistent des de 1899: la Institució Catalana d'Història Natural. La tercera societat filial de l'IEC, la Societat Catalana de Filosofia, es va crear el 1923.

Després del parèntesi obligat de la dictadura del general Primo de Rivera, el 1932 es presentava al món científic una nova filial, la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, i alguns anys més tard, el 1935, la Societat Catalana de Geografia. No hi hauria noves creacions de societats filials fins a 1946, quan, malgrat les dificultats extremes que comportava la dictadura franquista, es va crear la Societat Catalana d'Estudis Històrics, seguida, el 1950, per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials.

Tanmateix, en els anys següents, els esforços de l'IEC en relació amb les filials es varen adreçar més a la represa d'activitat de les ja existents que a la creació de filials noves. En canvi, fruit en bona part dels debats en el marc d'alguns dels àmbits del Congrés de Cultura Catalana (1975-77), entre 1978 i 1979 es varen crear sis

filials, els Amics de l'Art Romànic, l'Associació Catalana de Sociologia, la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori i la Societat Catalana de Pedagogia. Així mateix, la Secció d'Economia de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials es constituïa en una societat nova, la Societat Catalana d'Economia.

Posteriorment, entre 1984 i 2008, el nombre de filials de l'IEC es va duplicar, fins a arribar a vint-i-vuit, algunes d'elles per divisió d'alguna de les preexistents, com és el cas de la Societat Catalana de Física, la de Matemàtiques, la de Química i la de Tecnologia, procedents de l'antiga Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques; o la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, resultat de la separació de l'antiga Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, que van dur a terme sociòlegs i economistes per constituir les seves pròpies societats. També s'han incorporat com a filials societats creades inicialment al marge de l'IEC, com l'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació o la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana.

Quadre 6

Societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans per ordre d'antiguitat

- Societat Catalana de Biologia (1912)
- Institució Catalana d'Història Natural (1917)¹⁹
- Societat Catalana de Filosofia (1923)
- Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1932)²⁰
- Societat Catalana de Geografia (1935)
- Societat Catalana d'Estudis Històrics (1946)

19. Fundada el 1899, esdevinguda filial el 1917.

20. Matriu de la Societat Catalana de Física, la Societat Catalana de Matemàtiques, la Societat Catalana de Química i la Societat Catalana de Tecnologia, fundades el 1986.

- Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials (1951)²¹
- Societat Catalana d'Estudis Litúrgics (1970)
- Societat Catalana de Musicologia (1973)
- Amics de l'Art Romànic (1977)
- Societat Catalana d'Economia (1977)²²
- Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (1979)
- Societat Catalana d'Estudis Clàssics (1979)
- Associació Catalana de Sociologia (1979)
- Societat Catalana d'Ordenació del Territori (1979)
- Societat Catalana de Pedagogia (1979)
- Institució Catalana d'Estudis Agraris (1984)
- Societat Catalana de Comunicació (1985)
- Societat Catalana de Física (1986)²³
- Societat Catalana de Matemàtiques (1986)²⁴
- Societat Catalana de Química (1986)²⁵
- Societat Catalana de Tecnologia (1986)²⁶
- Societat Catalana de Llengua i Literatura (1986)

21. Matriu de la Societat Catalana d'Economia, fundada el 1977, i de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, fundada el 1995. L'Associació Catalana de Sociologia, fundada el 1979, té un origen diferent, encara que incorporà alguns socis de l'antiga Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials.

22. Anteriorment era una secció de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, fundada el 1951

23. Anteriorment era una secció de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, fundada el 1932.

24. Anteriorment era una secció de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, fundada el 1932.

25. Anteriorment era una secció de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, fundada el 1932.

26. Anteriorment era una secció de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, fundada el 1932.

- Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (1991)
- Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació (1992)²⁷
- Societat Catalana d'Estudis Hebraics (1995)
- Societat Catalana d'Estudis Jurídics (1995)²⁸
- Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana (1982)²⁹
- Societat Catalana de Sociolingüística (2008)
- Societat Catalana de Terminologia (2008)

---

27. Fundada el 1979, incorporada a l'IEC com a filial el 1992.

28. Reconstituïda a partir de la secció d'estudis jurídics de l'antiga Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, fundada el 1951.

29. Fundada el 1982, incorporada a l'IEC com a filial el 2001.

5. El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans

Des de l'arrencada de l'IEC el 1907, un dels seus objectius bàsics ha estat la projecció internacional i la incorporació als grans debats de la ciència coetània. Així, ja a la memòria de 1909, es recollia una significativa reflexió de Prat de la Riba: «així com la restauració dels Jochs Florals inaugurava el període de redempció exterior de la llengua catalana, la creació de l'Institut senyala un nou període, el de internacionalisació de la llengua catalana y la seva consagració com instrument de cultura en la vida científica universal.»³⁰

L'esforç de l'IEC per a assolir el reconeixement internacional va culminar, com veurem a continuació, el 1923 amb la incorporació a la Unió Acadèmica Internacional, però ja havia començat abans, per mitjà dels intercanvis de les seves publicacions, en particular els successius volums de l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* i dels *Arxius de l'Institut de Ciències*. Els *Arxius*, per exemple, des del primer número publicaren col·laboracions internacionals en la llengua original dels autors i ressenyes o revisions sectorials fetes pels mateixos membres de l'Institut (Secció) de Ciències.³¹

---

30. *Anuari* 1909-10, p. 9. Citat per Balcells i Pujol, 2002.

31. Ja en el primer fascicle apareix un article en alemany de Hans Driesch i un en

5.1. L'Institut d'Estudis Catalans i la Unió Acadèmica Internacional

La Unió Acadèmica Internacional (UAI) va ser fundada l'any 1919 a iniciativa de l'Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres de París (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres). Abans de la Primera Guerra Mundial ja hi havia hagut una associació internacional d'acadèmies promoguda per Alemanya i amb seu a Berlín. Acabada la guerra amb l'armistici de l'11 de novembre de 1918, els acadèmics francesos i belgues es proposaren reconstruir, amb els de la resta de països aliats i neutrals (amb exclusió d'Alemanya i els altres països derrotats), una associació que establís i estimulés el treball cooperatiu en els camps de la història i les humanitats. Una reunió preliminar d'acadèmics de França, Estats Units, Itàlia, Bèlgica i Romania tinguda a la Biblioteca Nacional de París (15-17 de maig de 1919) adoptà un projecte d'estatuts, que varen ser aprovats en una assemblea constitutiva tinguda a la seu parisenca de l'Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres, en la qual participaren els representants oficials de dotze països (Bèlgica, França, Gran Bretanya, Estats Units, Dinamarca, Holanda, Itàlia, Japó, Grècia, Països Baixos, Polònia i Rússia) i representants oficiosos de tres països més (Espanya, Noruega i Romania).

La representació oficiosa d'Espanya anà a càrrec del marquès de Villalobar, ambaixador d'Espanya a Brussel·les i membre de la Reial Acadèmia de la Història (RAH). Seria gràcies a aquest ambaixador i als bons oficis d'alguns historiadors belgues i francesos que molt poc després fos admès com a membre de ple dret l'Institut d'Estudis Catalans. El procés d'introducció i admissió de l'IEC a la Unió Acadèmica Internacional resulta força atípic i val la pena explicar-lo amb cert detall, perquè hi varen concórrer, d'una banda, la voluntat decidida dels dirigents de l'IEC i, en particular, del president Puig i Cadafalch i, de l'altra, un seguit de circumstàncies fortuïtes que van afavorir els interessos de l'IEC.

---

italià de Giuseppe Peano, així com una ressenya d'August Pi i Sunyer sobre les recerques fisiològiques durant el primer decenni del segle xx.

La primera d'aquestes circumstàncies (no tan fortuïta) va ser la bona relació d'alguns membres de l'IEC, sobretot Josep Puig i Cadafalch, Francesc Martorell i Pere Bosch i Gimpera,³² amb els seus col·legues europeus més implicats en l'arrencada de la UAI, en particular el belga Henri Pirenne i els francesos Théophile Homolle i Edmond Pottier.

La segona va ser el fet que la representació espanyola a la UAI va recaure, més que en cap institució, en la persona de Rodrigo de Saavedra y Vinent, segon marquès de Villalobar (1864-1926), ambaixador d'Espanya a Brussel·les, encara que, com que era el marquès membre de la Reial Acadèmia de la Història, aquesta institució va aparèixer oficialment com a membre de la UAI des de 1920.

La personalitat del marquès de Villalobar era força singular. A desgrat d'una minusvalidesa de naixement que l'obligava a moure's amb una pròtesi complicada i li ocasionava freqüents accessos de dolor, desenvolupà una brillant carrera diplomàtica, sobretot durant la seva etapa al capdavant de la representació espanyola a Bèlgica (1913-1926), els primers anys de la qual coincidiren amb els de la Primera Guerra Mundial i la ocupació alemanya de Bèlgica, durant els quals es va fer càrrec de la representació dels interessos diplomàtics de la majoria de les potències bel·ligerants contra Alemanya (inclosos els Estats Units a partir de l'entrada d'aquests a la guerra el 1917 al costat dels aliats), va defensar ciutadans belgues compromesos enfront de les autoritats alemanyes d'ocupació (entre ells Henri Pirenne) i, sobretot, va organitzar un projecte humanitari pioner per a proporcionar aliments a bona part de la població de Bèlgica i de les regions del nord de França ocupades pels alemanys.

---

32. Pere Bosch i Gimpera no era encara membre de l'IEC (no ho va ser fins a 1935) però com a director del Servei d'Excavacions tenia un paper rellevant a l'estructura de l'IEC i les seves troballes de ceràmica ibèrica havien desvetllat l'interès de Théophile Homolle, promotor del programa Corpus Vasorum Antiquorum, el primer posat en marxa per l'UAI.

Aquesta actuació durant la guerra va fer del marquès de Villalobar una personalitat apreciada per la majoria dels belgues i encara més en els cercles acadèmics.

Entendre's amb la Reial Acadèmia de la Història per compartir la representació espanyola a la UAI era problemàtic, però entendre's amb el marquès de Villalobar, aprofitant la influència d'Henri Pirenne, president de la UAI des del maig de 1920 no ho era tant. Així, a la darrera sessió de l'assemblea de la UAI de 1922, el 27 de maig de 1922, el marquès de Villalobar va presentar l'IEC, en la persona de Francesc Martorell, que es trobava circumstancialment a Brussel·les. Henri Pirenne mateix, president en exercici de la UAI, s'encarregà a continuació de formalitzar la petició,³³ de manera que a l'assemblea anual de 1923 l'Institut ja hi va ser invitat, tot i que formalment la seva petició havia de ser ratificada en aquella assemblea. En representació d'aquest, hi va assistir Ramon d'Alós-Moner, secretari general de l'IEC, i ja a partir de l'assemblea següent (Brussel·les, 12-14 de maig 1924) la presència de l'IEC es feia notar en diferents projectes de la UAI, sobretot al *Corpus Vasorum Antiquorum*, en el marc del qual ja s'anunciava la publicació de dos fascicles a càrrec de Pere Bosch Gimpera, i al diccionari del *Latí medieval*. En canvi, mort el marquès de Villalobar al juliol de 1925, la Reial Acadèmia de la Història es desentengué completament de la UAI i va ser l'IEC (en realitat, durant la dictadura de Primo de Rivera, Rafael Patxot) qui es va fer càrrec del pagament de la totalitat de la quota corresponent a la representació espanyola.

Si bé la dictadura de Primo de Rivera entrebancà considerablement, entre setembre de 1923 i gener de 1930, l'activitat de l'IEC, aquest va mantenir la seva presència a les assemblees de la UAI i, en la

---

33. D'acord amb el reglament de la UAI, calia l'aval, com a mínim, de tres representants de tres països diferents. En el cas de l'IEC, aquests varen ser Henri Pirenne mateix per Bèlgica, molt probablement Théophile Homolle (o potser Edmond Pottier) per França i el marquès de Villalobar per Espanya. L'actitud poc convencional d'aquest va evitar haver de passar per les poc propícies estructures burocràtiques espanyoles.

mesura de les seves possibilitats, la participació en diferents programes. Això propicià, ja en els anys de la segona república, que Lluís Nicolau d'Olwer ocupés la presidència de la UAI entre 1935 i 1937.

Entre 1939 i 1947 la UAI va veure interrompudes les seves activitats a causa de la Segona Guerra Mundial i les seves seqüeles, i no cal dir que, per les mateixes dates, la victòria franquista a la Guerra Civil de 1936-1939 havia donat l'IEC per extingit. Així, quan, acabada la Segona Guerra Mundial, la UAI reprengué l'activitat el 1947, el secretari general de l'IEC, Ramon Aramon i Serra, no va poder assistir a la sessió de represa (Brussel·les, 29 de setembre - 1 d'octubre 1947) perquè les autoritats franquistes li refusaren l'autorització per a sortir a l'estranger; en canvi, hi enviaren dos representants del Consell Superior d'Investigacions Científiques. Les reclamacions d'Aramon des de Catalunya i de Nicolau d'Olwer des de l'exili a Mèxic i el nomenament el 1948 com a representant de l'IEC de Pere Bosch Gimpera, que residia a París en tant que cap de la divisió de filosofia i ciències humanes de la UNESCO, asseguraren la continuïtat de l'IEC com a membre de la UAI, tot i que fins a la sessió anual de 1950 no hi va poder assistir personalment cap delegat. Novament, de 1952 a 1954 i el 1956, no es van obtenir els llavors preceptius permisos de sortida per a Ramon Aramon com a delegat. En canvi, de 1959 a 1968, Ramon Aramon va formar part del buró de la UAI i, de 1963 a 1968, en va ser el vicepresident, cosa que, malgrat les adverses condicions que el franquisme imposava a l'IEC, va permetre que aquest consolidés la seva posició al si de la UAI. El 1989 Aramon va ser nomenat president d'honor de la UAI.

La presència en càrrecs de responsabilitat de la UAI de representants de l'IEC s'ha repetit en dates més recents. És el cas d'Anscari Manuel Mundó, membre del buró de la UAI de 2003 a 2007, o el de Josep Guitart, elegit per quatre anys com a vicepresident a l'assemblea general celebrada a Magúncia (Alemanya) del 12 al 17 de maig de 2013.

El 2004, d'altra banda, l'Institut d'Estudis Catalans va acollir a Barcelona, del 27 al 31 de maig, la setanta-vuitena assemblea general de la UAI; el 2005 va rebre l'encàrrec d'encapçalar i coordinar els

treballs preparatoris (2005-2008) del programa de la UAI sobre la «Dignitat de la persona humana», i el 2011 se celebrà a Barcelona, a la seu de l'IEC i en altres espais de la ciutat, un seminari internacional sobre «Les ciutats de la Mediterrània: civilització i desenvolupament», del 17 al 20 de novembre, que va aplegar experts de diversos països per a debatre l'aportació de les ciutats en l'evolució històrica de la regió mediterrània.

L'IEC ha participat activament d'ençà que pertany a la UAI en una desena dels programes impulsats per aquesta. En vuit dels noranta programes actuals (2016) de la UAI, l'IEC segueix actiu:

- Corpus Vasorum Antiquorum
- Glossarium Mediae Latinitatis
- Tabula Imperii Romani-Forma Orbis Romani
- Corpus Philosophorum Medii Aevi
- Corpus Vitrearum Medii Aevi
- Corpus des Troubadours
- Corpus Antiquitatum Americanensium
- Corpus des Timbres Amphoriques

D'alguns d'aquests programes, com és el cas del Corpus des Troubadours, que aplega, entre altres, un bon nombre dels trobadors catalans més coneguts, com Guillem de Cabestany, Cerverí de Girona o Guiraut Riquier, l'IEC n'ha estat promotor (1961) i n'ha assumit la direcció en diferents períodes (de 1962 a 2000 —compartida per Ramon Aramon i Aurelio Bergaglia a partir de 1982— i a partir de 2007). En l'assemblea de la UAI celebrada el mes de gener de 2012, Antoni Riera, membre de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, va presentar la proposta d'un programa de recerca que donaria continuïtat al seminari sobre *Les ciutats de la Mediterrània* tingut a Barcelona uns mesos abans. La proposta va ser molt ben rebuda i actualment (2016) el programa de recerca està en procés de gestació.

El juny de 2016 s'ha reunit a Barcelona, a la seu de l'IEC, la Comissió Internacional del programa Tabula Imperii Romani-Forma Orbis Romani. La reunió ha tingut per principal objecte refermar i donar nou impuls a l'acord, adoptat el 2012, de passar a suport digital i

publicar en obert el gran mapa de l'Imperi romà, que, des dels anys vint del segle passat, han anat publicant en paper fragmentàriament nombrosos especialistes de diferents països europeus. El projecte, un dels més antics de la UAI, està prenent, així, unes perspectives completament innovadores.

5.2. El reconeixement de l'IEC per part de l'ALLEA

A l'assemblea general de l'ALLEA (All European Academies), la federació europea d'acadèmies, tinguda a Oslo al maig de 2014, es va aprovar la incorporació de l'Institut d'Estudis Catalans com a nou membre.

La federació europea d'acadèmies va ser fundada el 1994. El 1990, després del col·lapse de la Unió Soviètica, la Reial Acadèmia Neerlandesa de Ciències (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, KNAW) va convocar una primera reunió de totes les acadèmies nacionals d'Europa. Aquesta reunió, seguida de la tinguda a Estocolm, a l'Acadèmia Sueca, el 1992, va donar com a fruit la creació, el 1994, de l'ALLEA. Actualment aplega més de seixanta acadèmies dedicades a les ciències, les humanitats i les ciències socials d'una quarantena de països membres del Consell d'Europa. Són condicions indispensables perquè una acadèmia sigui admesa que sigui representativa de la comunitat científica nacional i que estigui reconeguda per una institució internacional, com la Fundació Internacional per a la Ciència, la Unió Acadèmica Internacional (com és el cas de l'IEC), el Consell Internacional per a la Ciència o una altra organització internacional similar.

L'ALLEA té per objecte assegurar la conservació, la protecció i la interpretació del patrimoni cultural europeu i contribuir a la millora de les condicions en què la ciència i l'erudició poden complir aquesta tasca. Es proposa també, entre altres coses, promoure l'intercanvi d'informació i experiències entre les acadèmies, estimular l'excel·lència en la recerca, amb el màxim respecte als principis ètics, i defensar les condicions de treball adequades per als científics i acadèmics. Així mateix, l'ALLEA és reconeguda igualment com a institució assessora del Govern i el Parlament europeus pel que

fa a afers de recerca i acadèmics en general. L'Institut d'Estudis Catalans participa, mitjançant la representació de Pere Puigdomènech, en el Grup de Treball Permanent d'Ètica i Ciència, el qual va visitar l'IEC al novembre de 2014. Properament aquest grup de treball podria ser copartípic del consorci entre la federació europea d'acadèmies i la Comissió Europea per als temes relacionats amb la ciberseguretat.

6. Les filials de l'IEC amb reconeixement internacional

De les vint-i-vuit societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans només deu tenen reconeixement internacional pròpiament dit (quadre 7), encara que algunes altres tenen algun reconeixement més o menys directe i, en tot cas, tenen presència en l'àmbit internacional de les respectives disciplines.

Quadre 7

Societats filials de l'IEC amb reconeixement internacional

Societats filials

· Institucions internacionals que les reconeixen

Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació

· Institut de Tecnologia dels Aliments (Institute of Food Technology, IFT)

Associació Catalana de Sociologia

· Associació Sociològica Internacional (International Sociological Association, ISA)

· Associació Sociològica Europea (European Sociological Association, ESA)

(Totes dues a través de la Federació Espanyola de Sociologia)

Societat Catalana de Filosofia (Grup d'Estudis Fenomenològics)

- Organització d'Organitzacions Fenomenològiques (Organization of Phenomenological Organizations, OPO)

Societat Catalana de Geografia

- Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, IGU)
- Associació de Societats Geogràfiques d'Europa (Association of Geographical Societies in Europe, EUGEO)

Societat Catalana de Llengua i Literatura

- Federació d'Associacions de Catalanística (FAC)

Societat Catalana de Matemàtiques

- Societat Matemàtica Europea (European Mathematical Society, EMS)
- Associació Cangur sense Fronteres (Association Kangourou sans Frontières)

Societat Catalana de Química

- Associació Europea de Ciències Químiques i Moleculars (European Association for Chemical and Molecular Sciences, EuCheMS)

Societat Catalana d'Estudis Clàssics

- Federació Internacional d'Associacions d'Estudis Clàssics (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques, FIEC)

Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica

- Divisió d'Història de la Ciència i la Tecnologia de la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència (Division of History of Science and Technology of the International Union of History and Philosophy of Science, DHST-IUHPS)
- Societat Europea d'Història de la Ciència (European Society for the History of Science, ESHS)

Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana

- Conferència Permanent Internacional sobre la Història de l'Educació (International Standing Conference for the History of Education, ISCHE)

6.1. L'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació (ACCA)

L'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació (ACCA) va néixer l'any 1979 per iniciativa de la Dra. María del Carmen de la Torre Boronat, catedràtica de Bromatologia i Toxicologia a la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, juntament amb alguns altres professionals de les ciències de l'alimentació i de la indústria

agroalimentària. Els primers anys va funcionar com a entitat independent, sense adscripció a l'IEC, amb la seu a la mateixa càtedra de Bromatologia i Toxicologia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona que l'havia vist néixer, però el 1990 el Consell Directiu, presidit per Josep Obiols i Salvat, va optar per iniciar els tràmits adreçats a incorporar-la com a societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Acceptada la modificació d'estatuts necessària per a aquesta incorporació, l'ACCA va esdevenir societat filial de l'IEC el 1992 i va quedar adscrita a la Secció de Ciències i Tecnologia.

Ja abans d'incorporar-se a l'IEC, l'ACCA ja havia estat acceptada el 1987, com a organització associada, per l'Institut de Tecnòlegs Alimentaris (Institute of Food Technologists, IFT)³⁴ gràcies a les gestions de Ramon Clotet i Ballús, que ocuparia poc després la presidència de l'ACCA de 1991 a 1993, precisament en els moments decisius de la incorporació de l'ACCA a l'IEC.

L'Institut de Tecnòlegs Alimentaris va ser promogut, a finals dels anys trenta, per un grup de microbiòlegs i químics de l'Institut de Tecnologia de Massachusetts (Massachusetts Institute of Technology, MIT) encapçalat per Samuel C. Prescott (1872-1962) i Bernard E. Proctor (1901-1959), involucrats en la recerca de mètodes més eficaços per a la transformació, la manipulació i la conservació d'aliments, i convençuts que la comunicació entre professionals de les diferents disciplines que intervenien en el control de la qualitat i la seguretat dels aliments era essencial per al desenvolupament d'unes noves disciplines que encara no havien consolidat la seva definició.

Després d'una primera reunió al MIT el 1937, en una segona reunió a Nova York el 1939, hom acordà constituir l'Institut de Tecnòlegs Alimentaris, presidit per Samuel C. Prescott. Ben aviat es van organitzar seccions regionals a diferents punts dels Estats Units (Chicago, San Francisco, Nova York), que avui superen la cinquantena i n'inclouen algunes de fora dels Estats Units, així com, a partir de 1971, divi-

---

34. I també per la Unió de Ciència i Tecnologia dels Aliments d'Espanya (UCTAE).

sions temàtiques com les d'aliments refrigerats i congelats, de microbiologia dels aliments o d'educació. El 1949 va traslladar la seu a Chicago, on roman encara. Actualment, amb el nom d'Institute of Food Technology (Institut de Tecnologia dels Aliments) ha esdevingut una organització internacional, amb membres de noranta països i una trentena d'organitzacions associades, entre elles l'ACCA.

6.2. L'Associació Catalana de Sociologia (ACS)

La idea d'alguns sociòlegs catalans de crear una entitat que els aplegués i els facilités l'activitat acadèmica i professional, així com la necessària projecció social, es covava com a mínim des de la trobada de 1966, al VI Congrés Mundial de Sociologia, celebrat a Evian (França), d'uns quants sociòlegs catalans, fins llavors amb pocs contactes entre ells, que començaren a reunir-se privadament de tant en tant, al domicili de l'un o de l'altre, en haver retornat a Catalunya després d'estades més o menys prolongades en universitats o centres de recerca d'altres països.

Cal tenir present que en aquells anys del tardofranquisme la sociologia estava connotada com un element d'oposició al règim, cosa que situava gairebé en la clandestinitat les activitats docents o de recerca en aquesta disciplina. Així, sobretot a partir de 1968 i fins als inicis de la transició política produïda a la mort del general Franco, es produeix una gran diàspora tant d'estudiants interessats com de professors i investigadors.

El context hostil no impedí, però, que s'anessin produint trobades de científics socials dels Països Catalans, tant a Perpinyà o la Universitat Catalana d'estiu de Prada de Conflent com més tard a Barcelona o a Ciutat de Mallorca, que culminaren amb les successives reunions i treballs de l'Àmbit d'Estructura Social del Congrés de Cultura Catalana. Un cop closes a Girona a l'octubre de 1977, les activitats d'aquest àmbit del Congrés, Jordi Estivill, que havia estat el coordinador per Catalunya Nord de l'Àmbit d'Estructura Social, Salvador Giner i Oriol Homs iniciaren les gestions per a crear una associació que aplegués els sociòlegs dels Països Catalans. La seva iniciativa, a la qual s'incorporaren altres sociòlegs, trobà bona

acollida al si de l'IEC i a l'abril de 1978 es creava formalment el que inicialment s'anomenà Societat Catalana de Sociologia, adscrita a la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, si bé ja en la seva primera presentació pública, al febrer de 1979, adoptà el nom d'Associació Catalana de Sociologia.

L'Associació Internacional de Sociologia (International Sociological Association, ISA) es va fundar al setembre de 1949, sota els auspicis de la UNESCO, en ocasió d'un congrés constituent celebrat a Oslo. La iniciativa havia partit del Departament de Ciències Socials de la UNESCO com a part d'una iniciativa més àmplia adreçada a crear paral·lelament associacions internacionals d'economia, dret i ciència política, que s'havien d'afegir al Consell Internacional de Ciències Socials (International Social Sciences Council, ISSC). Després d'unes reunions preliminars a París, amb sociòlegs d'Estats Units, França, Noruega, Països Baixos i Suïssa es va acordar convocar el congrés constituent a Oslo, on varen acudir sociòlegs de vint-i-un països i varen fundar la ISA amb l'objecte de fer avançar el coneixement sociològic i fomentar la comunicació i l'intercanvi d'informació entre els sociòlegs. Actualment té més de quatre mil cinc-cents associats individuals i quaranta-cinc de col·lectius, procedents de cent seixanta-set països.

A partir de 1950 la ISA convoca cada tres anys el Congrés Internacional de Sociologia, el primer dels quals es va celebrar a Zuric. Al més d'agost de 1978, al IX Congrés Mundial de Sociologia, a Uppsala (Suècia), Salvador Giner, com a president de l'ACS, va fer unes primeres gestions per a obtenir el reconeixement de la ISA, gestions que no varen arribar a bon port a causa del boicot del representant espanyol Salustiano del Campo, cap del Departament d'Estructura Social de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Complutense.

El 1980, després d'uns mesos de converses amb les associacions de sociòlegs d'Andalusia, Aragó, Castella, el País Basc i el País Valencià, es va constituir la Federació d'Associacions de Sociologia de l'Estat espanyol (FASEE). Salvador Giner n'ocupà la vicepresidència i, al X Congrés Mundial de Sociologia, celebrat a Mèxic el 1982,

obtingué el reconeixement per part de la ISA de la Federació i de les associacions federades. Posteriorment, de 1983 a 1990, Salvador Giner va ser membre del Comitè Executiu de la ISA, que va celebrar el XII Congrés Mundial de Sociologia a Madrid el 1990 mateix. Salvador Giner, llavors director de l'Institut d'Estudis Socials Avançats del CSIC, amb seu a Madrid, va ser designat per la ISA president del Comitè Organitzador Local. L'any següent (1991) la FASEE renovava els seus estatuts, prenia el nom de Federació Espanyola de Sociologia (FES) i elegia un nou comitè executiu.

Al reconeixement implícit de l'ACS, en tant que membre constituïtu de la FES, s'hi ha afegit el 2008 el reconeixement explícit per part del president de la ISA en ocasió del I Fòrum de Sociologia de la ISA, organitzat a Barcelona per l'ACS al setembre de 2008 amb el tema «Recerca sociològica i debat públic», amb més de dos mil cinc-cents participants procedents d'una vuitantena de països. Es tractava d'un nou tipus de convocatòria, diferent dels congressos tradicionals i de les reunions de treball dels comitès i grups de recerca especialitzats, tot i prendre elements d'uns i altres, però, a més, obert enfora per a connectar la recerca sociològica amb l'esfera pública. El president de la ISA, el sociòleg francès Michel Wieviorka, va posar en relleu, en el seu discurs de benvinguda als participants, que el Fòrum havia estat organitzat conjuntament per l'ACS, la FES i la ISA, cosa que posava de manifest que la sociologia es manifestava com a global, «atès que sap organitzar-se, sense principi jeràrquic, a diferents nivells», català, espanyol i internacional.

A l'agost de 1992 es va celebrar a Viena el I Congrés Europeu de Sociologia, en el marc del qual diverses iniciatives varen confluïr en la creació de l'Associació Europea de Sociologia (European Sociological Association, ESA), entre elles l'engegada a Ratisbona (Alemanya) l'any abans per Anthony Giddens, Salvador Giner i altres sociòlegs. Salvador Giner, en representació tant de l'Associació Catalana de Sociologia com de la Federació Espanyola de Sociologia, va ser un dels fundadors de l'ESA, partícips així, l'una i l'altra, des de l'inici, de la nova associació.

6.3. El Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia

La Societat Catalana de Filosofia (SCF) és una de les filials més antigues de l'IEC. Va ser fundada el 17 de gener de 1923 a iniciativa principalment de Ramon Turró i Pere Màrtir Bordoy però desafortunadament la seva activitat es va veure truncada a penes començada pel cop d'estat del general Primo de Rivera al setembre del mateix any. Es va arribar a nomenar una junta presidida pel canonge Josep M. Llovera, amb Pere Martir Bordoy com a secretari, Pere Coromines com a tresorer, Josep M. Capdevila, Pere Capdevila, Tomàs Carreras Artau, Lluís Carreras i Mas, Georges Dwelshauvers i Alexandre Galí com a vocals, i Ramon Turró com a delegat de l'IEC. L'acció més rellevant d'aquella primera etapa de la SCF va ser la publicació de l'*Anuari* (1925) i els treballs de Jaume Serra Hunter i Tomàs Carreras Artau adreçats a confegir un *Vocabulari filosòfic català*, que no es va arribar a publicar. La mort de Ramon Turró, principal impulsor de la SCF, el 1927, en plena Dictadura de Primo de Rivera, va deixar la SCF en mans de dos clergues, Josep M. Llovera i Lluís Carreras, que, en caure la Dictadura i ser proclamada la república, no eren les persones més indicades per a impulsar les activitats de la Societat.³⁵

El 1979 Eusebi Colomer, que ja era membre de l'IEC des de 1968, va encapçalar un grup de persones que es proposaren refundar la SCF amb uns nous estatuts, que varen ser aprovats pel Ple de l'IEC el 25 d'abril de 1980. El 10 de juliol del mateix any es va reunir una primera assemblea constituent, que va donar per reconstituïda la SCF i va elegir un primer consell directiu amb Eusebi Colomer com

---

35. Josep M. Llovera (1874-1949), professor de sociologia del Seminari de Barcelona, d'una orientació demòcrata cristiana, el 1931 va ser un dels inspiradors de la creació d'Unió Democràtica de Catalunya. Lluís Carreras (1884-1955) havia hagut de passar uns mesos a l'exili durant la dictadura i els primers mesos del règim republicà va intervenir en els intents de conciliació entre la jerarquia eclesiàstica i el govern de la República. Com a persona de la màxima confiança del cardenal Vidal i Barraquer, va tenir un destacat paper dirigent en l'alta política eclesiàstica catalana dels anys trenta.

a president, Jordi Maragall com a vicepresident i Lluís Cuéllar com a secretari.

El Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia va ser creat a partir de la iniciativa, el 1996, d'un grup d'estudiants de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona que volien ampliar els seus coneixements sobre aquest moviment filosòfic del segle xx més enllà dels continguts curriculars vigents. Aquests estudiants varen trobar el suport d'alguns professors, com Josep M. Bech o Francesc Pereña, que, fora de l'horari lectiu i de qualsevol estructura institucional, varen dirigir sengles seminaris, el primer (1996) a càrrec de Josep M. Bech, sobre «La crisi de les ciències europees i la fenomenologia transcendental», i el segon (1997) a càrrec de Francesc Pereña, sobre el text de Heidegger *Fenomenologia i teologia*. L'èxit, tant d'assistència com de qualitat, d'aquests seminaris, va fer decidir aquell grup d'estudiants a buscar, amb l'ajut d'aquests professors, una situació més institucionalitzada.

Amb l'orientació i l'empenta de Francesc Pereña, es van incorporar com a grup d'estudi a la Secció de Filosofia Contemporània de la Societat Catalana de Filosofia. L'acte fundacional del Grup d'Estudis Fenomenològics en el marc de la Societat Catalana de Filosofia va aplegar, entre altres, Francesc Pereña, Josep M. Bech, Jordi Sales i Salvi Turró.

El Grup d'Estudis Fenomenològics prenia el relleu, d'alguna manera, de l'anterior Associació Catalana de Fenomenologia, també secció de la Societat Catalana de Filosofia, que només va funcionar de 1987 a 1989, però que en aquest breu període va organitzar dos congressos. El primer, en commemoració del cinquantè aniversari de la mort d'Edmund Husserl, va tenir lloc al gener de 1988 a l'Ateneu Barcelonès i va dur per títol I Jornades de Fenomenologia. Les II Jornades de Fenomenologia, en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears, van tenir lloc a Palma de Mallorca al juny de 1989 per a commemorar el centenari del naixement de Martin Heidegger.

Al novembre de 2002, a Praga, el Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia va ser una de les cinquanta-nou

entitats fundadores de l'Organització d'Organitzacions Fenomenològiques (Organization of Phenomenological Organizations, OPO), que actualment aplega prop de vuitanta entitats d'una trentena de països i organitza cada tres anys la Conferència Mundial sobre Fenomenologia. Francesc Pereña va ser un dels ponents a la conferència fundacional de Praga.

Bona part dels estudiants que van impulsar la iniciativa —Ingrid Vendrell, Joan Gonzàlez, Raimon Pàez i Pau Pedragosa— són actualment membres del Grup, al qual s'han incorporat els investigadors, estudiants avançats, doctors i doctorands que treballen o estan fortament interessats en la tradició fenomenològica en les diverses branques: Rosa M. Sala, Francisco Conde, Xavier Escribano, Marta Jorba, Carlota Serrahima, Ferran Garcia, Xavier Bassas, Pere Abril, Karolina Enquist i Marina Povedano.

Durant els primers anys, el Grup va dedicar la seva principal activitat a la lectura sistemàtica de les *Investigacions lògiques*, de Husserl, i amb el temps s'ha consolidat aquest tipus d'activitat i s'ha ampliat a altres. Cada curs acadèmic el Grup du a terme, d'una banda, reunions ordinàries, programades a l'inici del curs i que poden ser de característiques diverses: des de la lectura i comentari de textos clàssics de la fenomenologia fins a l'elaboració de textos comuns destinats a la publicació o el debat sobre treballs individuals dels membres. D'altra banda, el Grup convida especialistes de prestigi internacional reconegut a exposar i discutir en conferències o breus seminaris els problemes que configuren la recerca fenomenològica actual. A més, els membres del grup participen, individualment o col·lectiva, en esdeveniments acadèmics rellevants per a la promoció del treball en l'àmbit de la fenomenologia.

El curs 2011-2012 el Grup va encetar el projecte d'un *Vocabulari de conceptes fonamentals de la fenomenologia*, en el qual els diferents membres del Grup escriuen articles dedicats als conceptes bàsics de la fenomenologia, amb vocació pedagògica però sense renunciar al rigor que caracteritza aquesta escola de pensament. Els articles es publiquen anualment a l'*Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*.

Actualment (2016) el Grup d'Estudis Fenomenològics de la Societat Catalana de Filosofia aplega professors i investigadors catalans que treballen en el camp de la fenomenologia amb l'objectiu de promoure la investigació de la fenomenologia, tant de la seva tradició i posició dins de la història de la filosofia com de la seva rellevància en els debats científics i culturals contemporanis. Forma part dels objectius del grup la difusió de la recerca fenomenològica dins dels Països Catalans i la seva projecció en l'àmbit dels estudis fenomenològics internacionals.

6.4. La Societat Catalana de Geografia (SCG)

La Societat Catalana de Geografia és una de les societats filials més antigues de l'IEC. Va ser fundada el 1935 a iniciativa d'Eduard Fontserè i Pau Vila, que en va ser el primer president. Al novembre d'aquell any va tenir lloc la sessió inaugural del curs 1935-1936, que es desenvolupà amb normalitat fins a l'esclat de la Guerra Civil de 1936-1939. Encara durant la guerra es varen celebrar algunes sessions científiques, a càrrec gairebé totes del president de la Societat, Pau Vila. Acabada la guerra, morts o exiliats la majoria dels socis, només restaven a Barcelona Eduard Fontserè i Josep Iglésies. Foren ells qui, al domicili particular de Josep Iglésies, al passatge Permanyer de Barcelona, reprengueren l'activitat de la Societat el 22 de desembre de 1947 amb una conferència a càrrec d'Eduard Fontserè sobre els vents de tramuntana i de mestral a Catalunya. En paraules de Josep Iglésies, «Malgrat la furtivitat, a causa de la rellevant personalitat del comunicant i la novetat del tema, l'acte constituí un èxit impressionant». Fins a 1961 la pràctica totalitat dels actes es varen celebrar al mateix domicili de Josep Iglésies, tret d'alguna esporàdica incursió al Centre Excursionista de Catalunya, la Unió Excursionista de Catalunya, l'Institut Francès de Barcelona o la Societat Econòmica d'Amics del País de Barcelona. Amb els anys seixanta arribà un inici de normalització i obertura a la «pública clandestinitat» de l'IEC i les seves filials en aquells anys darrers de la dictadura franquista. Els locals del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, els del CICF i els d'Òmnium Cultural al Palau Dalmau varen acollir diferents activitats de la SCG en aquells temps.

La Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, IGU) és una de les unions científiques internacionals que pertanyen alhora al Consell Internacional per a la Ciència (ICSU) i al Consell Internacional de les Ciències Socials (ISSC). Va ser fundada el 1922 a Brussel·les, sota l'impuls del Consell Internacional de Recerca (Conseil International de Recherches / International Research Council, CIR/IRC), amb l'objectiu de reprendre la tradició del Congrés Internacional de Geografia (que es remuntava a 1871) interrompuda per la Primera Guerra Mundial. De fet, ja al Congrés Internacional de Roma, celebrat el 1913, s'havia manifestat el desig de crear una unió mundial de les societats de geografia, però l'esclat de la Primera Guerra Mundial no ho havia permès. D'altra banda, el CIR/IRC, creat el 1919 per les acadèmies de ciències dels països aliats vencedors d'aquella guerra, es distingí per un revengisme que marginà els científics de les potències derrotades fins a 1931. A l'assemblea fundacional de la IGU van assistir representants de les societats geogràfiques de Bèlgica, Espanya (Reial Societat Geogràfica), França, Itàlia, Japó i el Regne Unit. Entre 1925 i 1938 se celebraren cinc congressos (el Cairo, 1925; Londres/Cambridge, 1928; París, 1931; Varsòvia, 1934, i Amsterdam, 1938). La Segona Guerra Mundial imposà un nou parèntesi que no es tancà fins al congrés de 1949. Pau Vila, fundador i primer president de la Societat Catalana de Geografia, va assistir als congressos de París, Varsòvia i Amsterdam, si bé els dos primers són anteriors a la fundació de la Societat i en tots tres casos hi va anar en representació de la Generalitat de Catalunya, no de la SCG ni de l'IEC. Així i tot, val la pena assenyalar que en tots tres casos va presentar-hi comunicació.

La Reial ordre de 1922 que formalitzava l'adhesió espanyola a la IGU encomanava la presència espanyola en aquesta Unió Internacional a la Reial Societat Geogràfica, que va ser qui va exercir en exclusiva la representació de l'Estat espanyol a la IGU fins a 1996. D'ençà d'aquella data hi participen estatutàriament, a més de la Reial Societat Geogràfica, altres entitats, concretament l'Associació de Geògrafs Espanyols, l'Institut Geogràfic Nacional, el Centre Geogràfic de l'Exèrcit, l'Institut d'Economia i Geografia, la Societat Catalana de Geografia i les societats geogràfiques basca i gallega. És

l'únic comitè espanyol d'una unió internacional amb un reconeixement explícit als seus estatuts d'una filial de l'IEC com a membre.

En realitat, ja des de 1982, la Reial Societat Geogràfica, del Consell Directiu de la qual formava part en aquell moment Joan Vilà Valentí com a vocal nat per la seva condició de vicepresident de la IGU, havia convidat la Societat Catalana de Geografia a participar en la Comissió Permanent Delegada del Comitè Espanyol de la IGU. Joan Vilà Valentí era soci de la Societat Catalana de Geografia des del moment mateix de la represa de 1947 i, entre 1949 i 1955, havia participat més o menys regularment en les seves activitats presentant-hi comunicacions, si bé els atzars de la seva carrera universitària el van allunyar d'aquestes activitats fins a començaments dels anys setanta. En canvi, ben aviat, va començar a participar en els congressos internacionals organitzats per la Unió Geogràfica Internacional (International Geographical Union, IGU)³⁶ i el 1966, quan tot just feia un any que s'havia incorporat a la seva càtedra de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, va esdevenir membre titular de la Comissió d'Ensenyament de la Geografia de la IGU; de 1972 a 1980 ho va ser de la Comissió d'Història del Pensament Geogràfic i, de 1980 a 1988, va ocupar la vicepresidència de la IGU, càrrec des del qual va poder propiciar aquest primer acostament de la Reial Societat Geogràfica a la SCG, gràcies al qual la SCG es va poder encarregar, el 1985, de l'organització a Barcelona de la tercera sessió plenària del Grup Internacional de Treball de Geografia dels Tèxtils de la IGU, que va anar a càrrec fonamentalment de Lluís Casassas, llavors vicepresident de la SCG. L'any següent, sota la presidència de Joan Vilà-Valentí, se celebrava a Barcelona la Conferència Regional sobre Països Mediterranis de la IGU.

El 1996, sota la presidència de Vicenç Biete i amb Roser Majoral a la vicepresidència de la SCG, es produeix un canvi important pel que fa als reconeixements d'aquesta en tots els sentits. D'una banda es formalitza l'acord, ja esmentat, pel qual la Reial Societat Geo-

---

36. El primer de tots el de Lisboa de 1949.

gràfica renuncia a monopolitzar la representació dels geògrafs de l'Estat espanyol a la IGU i incorpora estatutàriament la SCG i altres entitats geogràfiques de l'Estat espanyol al Comitè Espanyol de la IGU. Així, a partir del XXVIII Congrés de la IGU, celebrat a la Haia el 1996, en el qual va participar la vicepresidenta Roser Majoral, ja no ha faltat la presència de la SCG als successius congressos. Al XXX Congrés, celebrat el 2004 a Glasgow, Francesc Nadal, vicepresident de la SCG, va presentar una comunicació sobre la història de la Societat. Al XXXIII Congrés, celebrat a l'agost de 2016 a Beijing, l'expresidenta de la Societat, M. Dolors Garcia Ramon, ha rebut el premi Lauréat d'Honneur de la IGU, al qual cal afegir el premi Vautrin Lud, considerat el Nobel de la geografia, que li ha estat lliurat a començaments d'octubre de 2016 al Festival Internacional de Geografia de Saint-Dié-des-Vosges

D'altra banda cal afegir que Roser Majoral (1942-2005), vinculada als consells directius de la SCG des dels anys vuitanta i vicepresidenta entre 1995 i 1996, va tenir una participació força rellevant en diferents grups de treball i comissions de la IGU. El 1983 va organitzar a Barcelona una reunió del Grup de Treball sobre Desenvolupament en Zones d'Alta Muntanya i Altes Latituds, del qual va ser membre activa de 1984 a 1988. També ho va ser, de 1988 a 1992, de la Comissió de Dinàmiques dels Sistemes Rurals i va ocupar la presidència, de 1992 a 1996, del Grup de Treball sobre Perspectives de Desenvolupament en Regions Marginal. Durant el període 1998-2000 va ocupar una de les secretaries del Comitè Espanyol de la IGU.

A banda del reconeixement per la IGU, en tant que partícip permanent del Comitè Espanyol de la Unió des de 1996, la Societat Catalana de Geografia té també el reconeixement, des de 2002, de la Societat Europea de Geografia (European Society for Geography, EU-GEO). La creació d'aquesta societat va ser fruit d'una iniciativa de la Societat Geogràfica Italiana (Società Geografica Italiana, SGI), que al gener de 1994 va aplegar, a la seva seu romana de Villa Celimontana, representants de societats geogràfiques d'Alemanya, Bèlgica, Itàlia, Països Baixos, Portugal i el Regne Unit. Fruit d'aquesta reunió va ser l'acord de fundar una associació destinada a encoratjar i

estimular la màxima col·laboració entre les societats, associacions i instituts geogràfics dels diferents estats i regions de la Unió Europea: la Societat Europea per a la Geografia (EUGEO). Al gener de 1996, en una reunió tinguda a Brussel·les, s'aprovava un esborrany d'estatuts i s'elegia un primer consell directiu, si bé l'aprovació definitiva dels estatuts, el nom i l'acrònim, amb la participació de societats d'Alemanya, Àustria, Bèlgica, Espanya, França, Irlanda, Itàlia, Països Baixos, Portugal i el Regne Unit (tots els països llavors membres de la Unió Europea tret de Grècia i Luxemburg), no va tenir lloc fins a una reunió posterior tinguda a París al desembre d'aquell mateix any en ocasió de la commemoració del cent setanta-cinquè aniversari de la fundació de la Societat de Geografia francesa (Société de Géographie).

La Societat Catalana de Geografia es va postular com a membre de l'EUGEO el 2001 i va ser acceptada, juntament amb la Societat Geogràfica Finlandesa (Suomen Maantieteellinen Seura), al febrer de 2002. Dos anys després, al febrer de 2004, la Societat Catalana de Geografia acollia a Barcelona, a la seu de l'IEC, una reunió del Comitè Executiu de l'EUGEO. Entre els temes tractats varen destacar la participació de l'EUGEO en l'imminent congrés de la Unió Internacional de Geografia (International Geographical Union, IGU) (Glasgow, 16-20 d'agost de 2004); l'organització del I Congrés de l'EUGEO, que s'havia de celebrar el 2007 a Amsterdam, i el presupost de l'entitat; també es va parlar dels possibles ajuts a estudiants postgraduats per a participar en congressos europeus i de la creació d'un lloc web. En congressos successius, com el de Bratislava (2009), el de Londres (2011), el de Roma (2013) o el de Budapest (2015), tampoc no ha faltat la representació de la SCG, que, a més, va participar en el Comitè Assessor preparatori del Congrés de Londres.

6.5. La Societat Catalana de Llengua i Literatura (SCLL)

El cas de la Societat Catalana de Llengua i Literatura és singular perquè ella mateixa ha intervingut en la creació de l'entitat internacional que l'ha reconeguda: la Federació Internacional d'Associacions de Catalanística.

La Societat Catalana de Llengua i Literatura es va crear el 1986 a partir de l'antiga Secció de Llengua i Literatura de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. El primer president, fins a 1990, va ser Josep Massot i Muntaner, que ja havia dirigit la comissió gestora que havia promogut la creació de la Societat, de la qual formaven part també Lola Badia, M. Teresa Cabré, Josep Moran i Enric Sullà.

La Societat té per objecte, com és natural, l'estudi i la difusió de tots els aspectes de la llengua i la literatura catalanes. Ho fa mitjançant conferències, col·loquis, jornades, taules rodones, presentacions de llibres i ajudes a activitats, tot plegat referent a totes les branques de la catalanística. Publica alhora la revista *Llengua & Literatura* (vint-i-sis números apareguts entre 1986 i 2016) i la col·lecció *Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura* (onze títols entre 2000 i 2016). El Grup d'Estudis Etnopoètics, un dels grups de treball més actius de la Societat, organitza també anualment les seves jornades anuals específiques d'ençà de 2005. Des d'octubre de 2015 s'hi ha integrat un altre grup de treball, el Grup de Recerca en Lectura i Literatura per a Infants i Joves.

En el marc del I Simposi Internacional de Catalanística organitzat per l'Institut Ramon Llull a Brussel·les els dies 14 i 15 de juny de 2005, els responsables de les diferents entitats que apleguen estudiosos i experts en catalanística de fora del domini lingüístic català i el president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, August Bover, varen signar un protocol per mitjà del qual convenien la creació de la Federació Internacional d'Associacions de Catalanística, amb l'objectiu de facilitar les relacions entre les associacions de catalanística, de promoure aquelles activitats que poguessin donar una projecció internacional més gran a la catalanística i d'actuar com a interlocutor per a la promoció de la llengua, la literatura i la cultura catalanes en l'àmbit acadèmic i universitari, tant amb l'Institut Ramon Llull mateix com amb altres entitats públiques o privades. Els contactes es varen continuar a Cambridge al novembre d'aquell any, en ocasió del LI Col·loqui de la Societat Anglocatalana (Anglo-Catalan Society, ACS), i es va iniciar la redacció dels estatuts de la futura federació, que finalment es va constituir de manera formal el 21 de desembre de 2006 a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans en un acte presidit per

Salvador Giner, president de l'IEC, i amb l'assistència del president de la Secció Filològica de l'IEC, Joan Martí i Castell; el president de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, August Bover; la cap de l'àrea de Llengua de l'IRL, Maria Àngels Prats, i els representants de sis associacions més: la Societat Anglocatalana, l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), l'Associació Francesa de Catalanistes (Association Française des Catalanistes, AFC), l'Associació Italiana d'Estudis Catalans (Associazione Italiana di Studi Catalani, AISC), l'Associació Germano-Catalana (Deutscher Katalanistenverband, DKV), la Societat Catalana de Nord-Amèrica (North American Catalan Society, NACS) i la Societat Catalana de Llengua i Literatura (SCLL).

La Federació Internacional d'Associacions de Catalanística (FIAC), a la qual s'ha adherit també la recentment creada Associació de Catalanistes de l'Amèrica Llatina, es proposa fonamentalment coordinar arreu del món les accions en suport de la cultura catalana i organitzar projectes conjunts de les diferents associacions per tal de garantir al màxim l'òptima projecció de les seves activitats. L'Institut d'Estudis Catalans acull, a la seva seu, la de la Federació, que és presidida, des de 2012, per August Bover, expresident de la Societat Catalana de Llengua i Literatura.

6.6. La Societat Catalana de Matemàtiques (SCM)

La Societat Catalana de Matemàtiques (com la de Química, a la qual ens referirem a continuació) va ser creada el 1986, fruit de l'escissió de l'antiga Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (SCCFQM) en quatre noves societats que corresponien a les anteriors seccions de la societat originària. Aquesta figurava entre les filials més antigues de l'IEC, fundada el 1932, fruit de la confluència de diverses iniciatives que Eduard Fontserè havia reeixit a unificar, en particular les dels físics, geofísics i astrònoms que s'aplegaven al voltant del mateix Fontserè al Servei Meteorològic i el que vertebrava la revista *Ciència*, fundada i dirigida pel químic Ramon Peypoch. D'altra banda, al marge dels científics de les especialitats que indicava el nom de la societat, aportava la novetat

d'incorporar els tècnics als cercles acadèmics de l'entorn de l'IEC. Va ser una entitat molt activa de seguida i va publicar una desena de monografies entre 1932 i 1936 d'un gran ventall de temes, que anaven des de la termodinàmica fins a la bioquímica i des de la meteorologia fins a la metal·lúrgia de l'alumini, així com dos números del *Butlletí de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques*.

Malgrat els esforços d'Eduard Fontserè i d'Heribert Barrera, la SCCFQM no va reprendre l'activitat fins al maig de 1959 i la va mantenir discretament en forma de conferències i reunions al Laboratori d'Investigacions Cerealistes, que dirigia Antoni Quintana i Marí fins a 1968, any en què es dividí la Societat en tres seccions, la de física, la de química i la de matemàtiques, que organitzaren les seves activitats independentment i elegien també independentment les seves juntes directives, si bé no es pot parlar d'activitat normal fins a 1976. Posteriorment la de matemàtiques es va escindir en una Secció de Matemàtiques i una d'Enginyeria.

Pel que fa a la Secció de Matemàtiques, la junta elegida a l'octubre de 1978 es proposava revitalitzar les activitats de la Secció i augmentar-ne el nombre de socis, que va passar en quatre anys (entre 1978 i 1982) de vint-i-vuit a dos-cents cinquanta-set i va continuar creixent, en els anys successius, per bé que a un ritme més lent. També va iniciar la publicació del *Butlletí de la Secció de Matemàtiques*, del qual varen aparèixer tretze números en el mateix període.

Finalment, el 7 d'octubre de 1986 la Secció de Ciències de l'IEC va aprovar la separació de les quatre seccions de la SCCFQM com a noves societats filials. Naixia la Societat Catalana de Matemàtiques (SCM) amb un consell directiu presidit per Joan Girbau i del qual formaven part Carles Perelló i Victòria Corberó.

El Consell Directiu elegit el 1990, presidit per Josep Vaquer i amb Joan Girbau de vicepresident, va iniciar les gestions per a obrir la SCM a altres plataformes associatives a escala internacional i va assolir que el 1992 el Consell Plenari de la Societat Europea de Matemàtiques (European Mathematical Society, EMS), reunit a París el 4 i 5 de juliol d'aquell any, en ocasió del I Congrés Europeu de

Matemàtiques, acordés admetre la Societat Catalana de Matemàtiques com a membre.

Cal dir que, encara que les primeres iniciatives per a crear la Societat Europea de Matemàtiques s'havien exposat al Congrés Internacional de Matemàtiques de Hèlsinki el 1978, aquestes no varen arribar a quallar fins a 1990, de manera que només feia dos anys que l'EMS havia estat fundada a la localitat polonesa de Mandralin, prop de Varsòvia, quan la SCM hi va ser admesa.

La incorporació de la Societat Catalana de Matemàtiques a l'EMS ha estat molt activa i fructífera. Ja al congrés de París els representants de la SCM proposaren Barcelona com a seu del segon congrés, que s'havia de celebrar al juliol de 1996, i, si bé la decisió va ser favorable a Budapest per trenta-un vots a catorze, el III Congrés de l'EMS sí que va tenir lloc a Barcelona, del 10 al 14 de juliol de 2000, precisament durant l'Any Mundial de les Matemàtiques, després d'imposarse a les votacions prèvies a Brighton (la localització proposada inicialment pel Consell Directiu de l'EMS), Copenhagen i Torí.

Cal tenir present que ja el 1996, a Budapest, Marta Sanz-Solé, sòcia de la SCM, havia estat elegida vocal del Consell Directiu de l'EMS i, a partir de 1997, un altre soci de la SCM, Carles Casacuberta, exercia les funcions de responsable de publicacions de l'EMS, càrrec que va ocupar fins a 2002, any en què va ser elegit president de la SCM. Així, doncs, la imbricació de la SCM amb l'EMS des d'aquells anys inicials ha estat important i continuada.

El Congrés de Barcelona de l'any 2000 va ser tota una fita d'aquesta imbricació. La coincidència amb la commemoració de l'Any Mundial de les Matemàtiques li va donar especial relleu i presència pública. Va tenir un ressò important als mitjans de comunicació i fins i tot el Parlament de Catalunya va aprovar una declaració i va organitzar una jornada específica commemorativa amb dues taules rodones, una titulada «Les Matemàtiques a Catalunya: situació actual i perspectives» i l'altra «Les matemàtiques com a eina essencial per al desenvolupament».

Al Congrés de Barcelona s'hi aplegaren prop de mil quatre-cents participants de vuitanta-set països. Hi va haver nou conferències

plenàries i una trentena de conferències, una desena de simposis especialitzats i set taules rodones, sessions de pòsters i presentacions de programari matemàtic. També es van adjudicar els premis de l'EMS per a joves matemàtics, així com el Premi Ferran Suñé i Balaguer, de l'Institut d'Estudis Catalans. Tot plegat va ser possible gràcies a un equip nombrós de socis de la SCM, encapçalats per Sebastià Xambó, llavors president d'aquesta, i amb Carles Casacuberta a càrrec d'informació i publicacions, Julià Cufi de les finances, Rosa M. Miró-Roig de la programació i les activitats, Marta Sanz-Solé de la secretaria d'organització i Marta València de les infraestructures. Alguns anys després, de 2011 a 2014, Marta Sanz-Solé va ocupar el càrrec de presidenta de l'EMS.

El mateix any 2000 del III Congrés Europeu de Matemàtiques de Barcelona la SCM va ser reconeguda per l'associació internacional Cangurs sense Fronteres (Kangourou sans Frontières).

La història de Cangurs sense Fronteres arrenca de les proves nacionals de matemàtiques que s'organitzen a Austràlia des de començaments dels anys vuitanta per a estimular el gust per les matemàtiques dels escolars australians. Dos mestres francesos, André Deledicq i Jean Pierre Boudine, van provar d'introduir a França aquestes proves el 1991 i varen assolir la participació de més de cent vint mil escolars, que van esdevenir tres-cents mil el 1992 i mig milió el 1993. En aquest punt ja havien atret l'atenció d'ensenyants d'altres països europeus i, després d'una reunió a París el 1993 mateix, la prova es va estendre a altres països europeus. L'any següent, a Estrasburg, es va acordar la creació de l'associació Cangurs sense Fronteres, que, des de desembre de 1995, organitza les proves a un nombre creixent de països, primer només europeus però actualment ja d'arreu del món.³⁷

A Catalunya la SCM va introduir les proves Cangur d'una manera que es podria dir gairebé experimental al març de 1996, però l'acollida que varen tenir va animar a continuar amb l'experiència i l'any 2000,

---

37. En data 15 de maig de 2016 són setanta-un països, entre ells dos, Catalunya i Puerto Rico, sense estat propi.

coincidint amb l'Any Internacional de les Matemàtiques i el Congrés de Barcelona de l'EMS, Cangurs sense Fronteres va reconèixer la SMC com a organitzadora de les proves Cangur a Catalunya, tot i que, a la pràctica, trasllada al català els textos de la prova (comuna per a tots els països participants) per a tot l'àmbit lingüístic.

Com a membre permanent al Comitè Espanyol de Matemàtiques (CEMAT), l'organització adherida de l'Estat espanyol a la Unió Matemàtica Internacional (IMU), la SCM té també el reconeixement de la Unió Internacional a partir del primer de gener de 2015, quan el CEMAT va adquirir l'estatus d'organització adherida en comptes de la Subdirecció General de Relacions Internacionals del Ministeri d'Economia i Competitivitat, que el posseïa fins llavors. La SCM té dret a dos representants al Comitè Executiu del CEMAT i actualment (2016) el president de la SCM, Xavier Jarque, és el secretari del CEMAT.

6.7. La Societat Catalana de Química (SCQ)

La Societat Catalana de Química (com la de Matemàtiques, a la qual ja ens hem referit) va ser creada el 1986, fruit de l'escissió de l'antiga Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (SCCFQM) en quatre noves societats que corresponien a les anteriors seccions de la societat originària.

La Secció de Química de la SCCQFM era encapçalada en el moment de l'escissió pel valencià Carles Solà i Ferrando com a president, el barceloní Joaquim Sales com a secretari d'actes i el mallorquí Miquel Àngel Pericàs com a secretari redactor. Enric Casassas, també químic i president de l'IEC entre 1982 i 1986, havia comentat més d'una vegada que difícilment es podia trobar un consell directiu més representatiu del conjunt dels Països Catalans i que només hi faltava algun representant de la Catalunya Nord. Foren ells els qui demanaren a l'IEC esdevenir una filial autònoma. Joaquim Sales, d'altra banda, va ser el darrer president de la SCCFQM.

Després d'un període transitori, amb la Comissió Gestora presidida per Miquel À. Pericàs, el 1988 es va elegir el primer consell directiu

de la nova Societat Catalana de Química, que va presidir Josep M. Ribó fins a 1995. Els primers intents de la SCQ d'incorporar-se a la Federació de Societats Europees de Química (Federation of European Chemical Societies, FECS) –precedent de l'actual Associació Europea de Ciències Químiques i Moleculars (European Association for Chemical and Molecular Sciences, EuCheMS)– daten d'aquest període inicial de la Societat. Al març de 1994 el secretari de la SCQ, Albert Escuer, en nom del Consell Directiu, s'adreçava al secretariat de la FECS per demanar l'admissió en aquella federació. Acompanyava la petició una documentació justificativa de que la SCQ complia totes les condicions que imposaven els estatuts de la FECS. Després d'un intercanvi epistolar entre les secretaries, segons el qual s'havia de prendre una decisió en una assemblea general de la FECS que havia de tenir lloc a Suïssa al setembre de 1994, mai no hi hagué resposta definitiva, sembla que a causa de l'oposició del representant de la Reial Societat Espanyola de Química. No n'hi hagué ni tan sols quan, l'any següent, amb motiu de l'elecció d'un nou consell directiu, presidit per Pilar González Duarte, el president sortint va reclamar una resposta formal.

La Federació de Societats Europees de Química havia estat fundada el juliol de 1970 a Praga a partir d'una iniciativa de la Societat Alemanya de Química (Gesellschaft Deutscher Chemiker, GDCh) i la Societat Reial de Química (Royal Society of Chemistry, RSC) gràcies a un acord entre disset societats de diferents països europeus. En plena Guerra Freda i només dos anys després del tràgic desenllaç de la Primavera de Praga, el repte de promoure la cooperació entre les societats científiques i tècniques del camp de la química dels diferents països d'Europa era força agosarat i, malgrat els esforços esmerçats pels seus dirigents, a l'altura dels anys noranta del segle passat, la FECS era poc coneguda de la majoria de professionals europeus de la química i encara més dels executius que prenién decisions sobre les polítiques científiques als diferents països europeus i, en particular, a la Unió Europea.

Entre 2000 i 2006 la FECS es va haver de reinventar per a esdevenir l'actual Associació Europea de Ciències Químiques i Moleculars i en aquesta reinvençió, promoguda principalment pel suís Reto Batta-

glia, president de la FECS entre 1999 i 2002, la SCQ hi va tenir una certa participació, ja que l'assemblea general de la FECS de l'octubre de 2003 va tenir lloc a Barcelona i va ser acollida a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, tot i que la SCQ no havia estat admesa encara per la FECS. Formalment, la invitació a celebrar la reunió de l'assemblea general de la FECS a Barcelona havia estat formulada per la Reial Societat Espanyola de Química, segurament pels bons oficis del vicepresident d'aquesta, Josep Font i Cierco, que havia estat vocal de la SCQ de 1998 a 2001, uns bons oficis que no varen ser suficients per a superar l'oposició del president de la RSEQ perquè una societat regional com la SCQ fos admesa com a membre de la FECS (tot i que sí que van ser admeses en aquella assemblea general dues altres entitats espanyoles, el Consell General de Col·legis Oficials de Químics d'Espanya i l'Associació Nacional de Químics d'Espanya). De tota manera, sí que es va permetre mostrar als químics europeus presents a l'assemblea general les capacitats de l'IEC i de la SCQ per a contribuir a la bona marxa d'un esdeveniment com l'assemblea general de la FECS i el desig de participar plenament en les activitats d'aquesta.

A l'assemblea general següent, tinguda a Bucarest a l'octubre de 2004 es prengué l'acord decisiu de transformar la FECS en una associació internacional sense fi lucratiu (com la Unió Acadèmica Internacional, per exemple), d'acord amb la llei belga de 27 de juny de 1921, canviar-ne el nom i passar a anomenar-la European Association for Chemical and Molecular Sciences (EuCheMS), tal com és coneguda avui. El procés va culminar als primers mesos de 2006 amb la publicació de la seva constitució i estatuts al diari oficial belga, la implantació a Brussel·les del domicili oficial de l'EuCheMS i la primera assemblea general (extraordinària) de la nova associació a Brussel·les mateix el 26 d'abril.

La culminació del procés de refundació de l'EuCheMS va tenir conseqüències molt positives per al reconeixement internacional de la SCQ. A l'assemblea general ordinària que va tenir lloc a Moscou a l'octubre de 2006, la SCQ va ser convidada en la persona del seu president Àngel Messeguer, qui també va assistir com a convidat a la reunió del Comitè Executiu de l'EuCheMS tinguda a Brussel·les

el 17 d'abril de 2007, en la qual va presentar formalment la petició d'ingrés de la SCQ a l'EuCheMS. En aquest context, cal fer constar el suport i l'ajut rebut des de diverses instàncies de l'IEC i també l'assessoria particularment valuosa del Sr. Ricard Gené com a advocat a l'hora de presentar la sol·licitud, de manera que es subratllessin els aspectes més professionals i acadèmics, més que no pas els identitaris, així com les aportacions que la SCQ podria fer a la federació europea. És curiós fer constar que al llarg de la sessió del Comité Executiu, la pregunta més rellevant que es va fer a Àngel Messeguer va ser si químics que no fossin catalans podrien formar part de la SCQ. Algú, probablement algun representant de la Reial Societat Espanyola de Química, els havia comentat que potser la SCQ feia tria prèvia d'origens. Quan Messeguer els va contestar que qualsevol químic que pagués la quota, vingués d'on vingués, podia ser soci de la SCQ i que, de fet, la Societat tenia socis provinents d'altres parts de l'Estat espanyol i d'altres països, la cara de satisfacció entre els membres de la Comissió va fer preveure que poques possibilitats tenien els qui es volien oposar a l'entrada de la SCQ, especialment si s'atenia al fet que més d'un estat, i entre ells l'espanyol, tenien reconegudes com a membres més d'una associació de químics. Per tot plegat, el Comité Executiu de l'EuCheMS va acordar recomanar l'acceptació de la SCQ a la següent assemblea general. Així es va fer i l'assemblea general tinguda a Frankfurt el 4 i 5 d'octubre de 2007 va aprovar per unanimitat la incorporació de la Societat Catalana de Química a l'EuCheMS com a membre de ple dret. Anecdòticament, Àngel Messeguer recorda com Nazario Martín, president de la Reial Societat Espanyola de Química, i Luis A. Oro, anterior president, que havia dipositat sempre al calaix de l'oblit les peticions de suport a les aspiracions de la SCQ mentre va ocupar aquell càrrec, varen suggerir que es fes una fotografia amb el president de la SCQ entre ells dos. Justícia poètica, atès que, després d'anys de lluitar-hi, la SCQ havia aconseguit el seu reconeixement malgrat els entrebancs d'alguns dels seus col·legues espanyols.

És important destacar que la SCQ, a través de les dues Juntes que succeïren la de Messeguer, la presidida per Romà Tauler i

l'actual per Carles Bo, ha maldat per augmentar la presència de la Societat a les diferents Comissions de l'EuCheMS, com ara la d'educació, la d'energia, la de medi ambient, etc., a més d'acceptar l'organització a Catalunya de reunions i congressos internacionals en aquests anys.

Afegim que, atesa la qualitat d'organització associada de la IUPAC (Unió Internacional de Química Pura i Aplicada) que té l'EuCheMS, la Societat Catalana de Química gaudeix també indirectament del reconeixement de la IUPAC com a membre de ple dret que és de l'EuCheMS. En aquest context, aquest reconeixement indirecte és important perquè la IUPAC, a diferència de l'EuCheMS, només admet un representant per Estat, raó per la qual la SCQ no hi pot entrar, per ara, com a membre de ple dret.

6.8. La Societat Catalana d'Estudis Clàssics

La Societat Catalana d'Estudis Clàssics es va constituir l'any 1979 a partir d'un nucli d'estudiosos de l'antiguitat clàssica que s'havia anat consolidant al si de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Durant un temps, Ramon Aramon, secretari general de l'IEC i president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH), exercí la representació d'aquest grup de classicistes vinculat a l'IEC i a la SCEH davant la Federació Internacional d'Estudis Clàssics (Fédération Internationale d'Études Classiques, FIEC), a partir de la represa de les relacions de l'IEC amb la Unió Acadèmica Internacional el 1950.

La Federació Internacional d'Estudis Clàssics va ser creada el setembre de 1948 a la seu de la UNESCO, a París. Encara recents els estralls de la Segona Guerra Mundial que havien interromput les activitats i els intercanvis de molts investigadors, no pocs dels quals també hi havien perdut la vida, calia restablir les xarxes de comunicació i de relació entre els especialistes dels estudis clàssics. La iniciativa havia partit de Jules Marouzeau i Juliette Ernst, que, des de la revista *L'Année Philologique*, havien conservat o reprès una àmplia xarxa de contactes arreu del món. La presència a París de la seu de la UNESCO i, en particular, la de la seva

Divisió de Filosofia i Ciències Humanes (DPHS), que encapçalava Pere Bosch Gimpera, va facilitar la trobada de representants d'una quinzena d'associacions de França, Regne Unit, Dinamarca, Estats Units, Països Baixos, Polònia i Suècia per a fundar una unió internacional amb l'objectiu de desenvolupar les antigues humanitats (grec i llatí, història antiga, arqueologia clàssica, papirologia, paleografia, epigrafia, numismàtica, dret antic, etc.). Del 28 d'agost al 2 de setembre de 1950 la FIEC va celebrar a París el seu primer congrés. A aquest congrés, que era simultani amb el IX Congrés del Comitè Internacional de Ciències Històriques, va assistir Ramon Aramon, secretari general de l'IEC i president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, en la seva primera sortida autoritzada a l'estranger d'ençà de la Guerra Civil de 1936-1939. Aramon en donà compte amb una extensa ressenya en el primer volum del *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, publicat el 1952, en el qual lamentava que en el volum d'actes de l'esmentat congrés s'hi havia publicat la llista d'associacions que componien la FIEC «amb l'oblit inexplicable de la nostra Societat». La SCEH va ser absent del II Congrés de la FIEC, que es va celebrar a Copenhagen el 1954, però va ser representada per Miquel Dolç a l'assemblea general de la FIEC, celebrada a Madrid el 19 i 20 d'abril de 1958, en la qual van ser admeses les societats d'estudis clàssics d'Àustria, Japó i Romania, però en la qual, tanmateix, es continuà sense fer esment de la SCEH. Caldria esperar fins a l'assemblea general de Varsòvia, el 1961, perquè la SCEH fos admesa a la FIEC.³⁸

---

38. No he trobat documentació que ho justifiqui, però aquesta admissió es devia gestar en el precedent congrés de la FIEC (el tercer) que es va celebrar a Londres el 1959 i al qual va poder assistir Ramon Aramon. No és versemblant que el 1961 les autoritats franquistes haguessin autoritzat Aramon ni cap altre representant de la SCEH a viatjar a un país de l'òrbita soviètica com era llavors Polònia, per la qual cosa hem de suposar que l'admissió es va fer en absència de cap representant de la SCEH.

En anys successius consta que Ramon Aramon va assistir a congressos³⁹ o assemblees generals de la FIEC,⁴⁰ però no les tenim documentades fins a 1976. Aquell any, a l'assemblea general de la FIEC, que va tenir lloc a Brussel·les, Aramon va ser acompanyat per l'hel·lenista Carles Miralles. Aramon, tot i que, segons reporta Miralles, s'avorria i es trobava desplaçat en unes reunions de treball que eren molt allunyades dels seus temes d'estudi, s'esforçava a mantenir la presència de l'IEC i d'algunes de les seves filials en les tribunes internacionals i, en casos com aquell, mirava de fer-se acompanyar per algun investigador jove que pogués assegurar el relleu que endevinava proper, atès que s'acostava a la setantena.

Un any més tard, Carles Miralles mateix va ser l'encarregat de la lliçó inaugural del curs 1977-78 de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i a continuació va encapçalat el procés per a separar d'aquesta societat el nucli creixent d'estudiosos de l'antiguitat clàssica que s'havia anat constituint a la seva empara, sobretot al llarg dels anys setanta del segle xx. El 1979 l'IEC va reconèixer la Societat Catalana d'Estudis Clàssics com a nova societat filial, si bé no va ser plenament activa fins a 1981, quan, amb motiu de la commemoració del segon mil·lenari de la mort de Virgili, va editar un audiovisual sobre la figura del poeta llatí i la repercussió de la seva obra en les cultures europees dels darrers dos mil anys.

En anys successius la SCEC ha participat en la majoria de congressos i assemblees Generals de la FIEC, ja com a membre de ple dret, en tant que successora de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Fins i tot, en el cas del XII Congrés, que es va celebrar a la localitat brasilera d'Ouro Preto el 2004, el que llavors era president de la SCEC, Jaume Pòrtulas, va formar part del Comitè Científic encarregat de preparar-lo. El 24 d'agost de 2007, coincidint amb la commemo-

---

39. És segur que no va anar al Congrés de Filadèlfia (1964) però molt possiblement va anar al de Bonn (1969) i gairebé amb tota seguretat al de Madrid (1974).

40. Podria haver assistit a les dues de París (1963 i 1972) i a la de Ginebra (1966).

ració del Centenari de l'IEC, la vint-i-vuitena assemblea general de la FIEC es va reunir a Barcelona, a la seu de l'IEC, essent presidenta de la SCEC Montserrat Jufresa. Ella mateixa assistí l'any 2009 al XIII Congrés de la FIEC celebrat a Berlín, el 2012 a l'assemblea general celebrada a Bari, i el 2014 al XIV Congrés celebrat a Bordeus.

6.9. La Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (SCHCT)

El procés de fundació de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (SCHCT) es va iniciar el 1989 sota l'impuls de Joan Vernet. Alguns anys abans, a finals de 1984, un grup de socis de les filials de la Secció de Ciències de l'IEC (Josep M. Camarasa, José M. Valderas i Joan Vallès, de la Institució Catalana d'Història Natural i la Societat Catalana de Biologia, i Josep Chabàs, Lluís Navarro Veguillas, Antoni Roca Rosell i Xavier Rodríguez, de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques), liderats per Josep M. Camarasa i Antoni Roca Rosell, havien promogut el Grup de Treball d'Història de la Ciència. L'objectiu era, d'una banda, trobar suport a les pròpies activitats de recerca, atesa la manca d'institucionalització que patia en aquells anys a casa nostra la recerca en història de la ciència i, de l'altra, organitzar cicles de conferències i seminaris a càrrec d'especialistes de relleu en els diversos camps de recerca en història de la ciència triats perquè aportessin experiències de recerca, eines metodològiques o visions generals que fossin útils als membres del grup i al desenvolupament de la història de la ciència com a disciplina acadèmica.

El Grup de Treball obtingué el reconeixement de la Secció de Ciències i de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, així com un cert finançament per a les seves activitats.⁴¹ Finalment, el professor Joan Vernet, únic membre de l'IEC en aquell moment actiu en història de la ciència, va convocar Josep M. Camarasa i Antoni Roca Rosell

---

41. A partir de 1988 obtingué també finançament de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) per a cursos a càrrec de destacats historiadors internacionals de la ciència (Villar, 2006).

per proposar-los fundar la nova filial de l'IEC. Malgrat les objeccions inicials de tots dos (en aquell moment no tenien cap estatus acadèmic relacionat amb la història de la ciència), la insistència de Vernet i, sobretot, la intervenció d'Emili Giralt, llavors president de l'IEC, van fer que acceptessin convocar un grup restringit de possibles interessats per a discutir l'oportunitat o no de la iniciativa, la possible articulació de la nounada societat amb altres entitats existents i la possible constitució d'una comissió gestora que redactés uns estatuts i convoqués una assemblea constituent. Els convocats es varen reunir a la seu de l'IEC l'11 de desembre de 1989 i, a més dels membres del Grup de Treball ja esmentats, assistiren a la reunió Jon Arrizabalaga i Jaume Josa, de la Institució Milà i Fontanals del CSIC; Francesc Barca, de la Universitat Politècnica de Catalunya; Roser Codina, de la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona; Antoni Malet, de la Universitat Pompeu Fabra; Jordi Martí Henneberg, del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona; Domènec Miquel, del Museu de Lívia; Antoni Quintana⁴² i Julio Samso, del Departament d'Estudis Àrabs i Islàmics de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona.

El pas següent va ser demanar a prop d'un centenar d'hipotètics futurs socis que signessin una petició adreçada a la Secció de Ciències de la Vida i a la de Ciència i Tecnologia de l'IEC. En pocs dies se'n varen recollir més de cinquanta i, com a resultat, el secretari general de l'IEC, Manuel Castellet, va encarregar a Josep M. Camarasa i Antoni Roca que encapçalessin una comissió gestora de la nova societat. Constituïda la Comissió Gestora al juny de 1990, s'inicià la captació

---

42. Antoni Quintana i Marí (Tarragona, 1907 - Barcelona, 1998) havia estat secretari els anys trenta del segle xx de la Secció Catalana de la l'Acadèmia Internacional d'Història de les Ciències (Académie Internationale d'Histoire des Sciences, AIHS), però després de la Guerra Civil de 1936-1939 es va haver de dedicar a la seva professió de químic, en la qual va destacar com a director del Laboratori de Recerques Cerealistes de Barcelona, dependent del Ministeri d'Agricultura. Tanmateix, els seus treballs sobre el naturalista i químic altafullenc Antoni Martí i Franqués (1750-1832), publicats a partir de 1932, en feien un referent per a la naixent societat tot i la seva avançada edat.

de socis, la redacció d'estatuts i la programació d'activitats per al curs 1990-1991. Finalment es convocà una assemblea fundacional per al 27 de maig de 1991, que declarà fundada la Societat, n'aprovà un esborrany d'estatuts, que s'havien de sotmetre a l'aprovació de l'IEC, i es va elegir el primer consell directiu, que va prendre possessió el 17 de juny, amb la consegüent dissolució de la Comissió Gestora. Aquell primer consell directiu era presidit per Josep M. Camarasa, amb Francesc X. Barca com a secretari, Antoni Roca Rosell com a vicepresident i Iris Figuerola com a tesorera. Al cap de pocs mesos, al novembre de 1991, celebrava les I Jornades d'Història de la Ciència i de la Tècnica a Maó, en col·laboració amb l'Institut Menorquí d'Estudis i la Societat Catalana de Física.⁴³

La Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica arrenca amb l'objectiu d'aplegar les persones interessades en la història de la ciència i de la tècnica, de servir de mitjà de difusió de la disciplina i promoure la recerca en aquest camp, i de donar suport als usos socials de la història de la ciència, començant per l'aplega, la presentació i l'estudi del patrimoni científic i tècnic avui dispers i més rarament acollit en museus o altres equipaments culturals. Atès el caràcter universal de la ciència i de la tècnica, es posava l'accent en la necessitat de prendre en consideració el context internacional i, en primer lloc, el de l'entorn europeu.

Fidel a aquest darrer plantejament, a l'agost de 1993, al XIX Congrés Internacional de la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència - Divisió d'Història de la Ciència i la Tecnologia (IUHPS-DHST), que tenia lloc a Saragossa, la Societat Catalana d'Història de la Ciència i

---

43. De fet, l'Institut Menorquí d'Estudis, gràcies a l'activitat incansable de Josep M. Vidal (1939-2013), i la Societat Catalana de Física, gràcies a l'impuls de Jordi Porta i Jué (1939-1990), organitzaven des de 1985 les Trobades Científiques de la Mediterrània. La mort de Jordi Porta havia deixat en suspens la celebració d'aquelles Trobades i la naixent SCHCT va voler ajudar a superar aquesta interrupció organitzant, pràcticament contra rellotge les seves pròpies trobades, que es van comptabilitzar com les VII Trobades Científiques de la Mediterrània i les I Trobades d'Història de la Ciència i de la Tècnica.

de la Tècnica va demanar i va obtenir el reconeixement de la IUHPS-DHST. Cal dir que es va donar tot un seguit de circumstàncies favorables. Julio Samsó, un dels socis fundadors de la SCHCT, era un dels vicepresidents del congrés i, fins feia poc, havia estat membre del Consell Executiu de la IUHPS-DHST. El president de la SCHCT, Josep M. Camarasa, participava en un dels simposis (i altres socis participaven igualment —o fins i tot eren en algun cas conferenciants invitats— en altres simposis). El reconeixement va ser immediat, condicionat només al fet que la SCHCT s'incorporés al Comitè Espanyol de la IUHPS-DHST, cosa que es va formalitzar sense problemes el 1994. Fins llavors aquest comitè estava format per l'Associació per a la Història de la Ciència Espanyola, fundada el 1949 per Josep M. Millàs i Vallicrosa i presidida el 1994 per Julio Samsó, i la Societat Espanyola d'Història de les Ciències i de les Tècniques. Hom acordà una participació paritària a la quota de la IUHPS-DHST i als vots a què donava dret a les assemblees generals (sis per al Comitè, dos d'aquests per a la SCHCT) i un sistema rotatori dels càrrecs de president i secretari del Comitè. Per al període 2013-2017 la presidència recau en la presidenta de la SCHCT, Emma Sallent del Colombo.

La IUHPST, la Unió Internacional d'Història i Filosofia de la Ciència i la Tecnologia, és una de les més peculiars de les unions internacionals científiques. Per començar, pertany als tres consells internacionals d'unions científiques, l'ICSU, el CIPSH i l'ISSC. Teòricament abasta tant els camps de recerca de la història i la filosofia de la ciència i la tecnologia com la recerca sobre les bases i la metodologia de la ciència i la tecnologia en general, inclosa la lògica. Això la vincula tant a les ciències de la natura, com a les humanitats o les ciències socials i la fa de naturalesa interdisciplinària. Tanmateix, a la pràctica, la Unió es compon de dues divisions independents, la Divisió d'Història de la Ciència i la Tecnologia (DHST) i la Divisió de Lògica, Metodologia i Filosofia de la Ciència i la Tecnologia (DLMPST), cada una amb les seves pròpies normes, estatuts, membres, comissions i activitats. La Unió, com a tal, funciona només com una superestructura de cara als consells als quals pertany, segons el *Memoràndum de cooperació*, signat a Cracòvia el 1999 per les dues divisions.

L'explicació rau en el mateix origen de la Unió, creada el 1956, per imposició de l'ICSU, com una federació entre dues unions prèviament existents, la Unió Internacional d'Història de la Ciència (fundada el 1947) i la Unió Internacional de Filosofia de la Ciència (fundada el 1949). Tanmateix, massa diferents en els seus objectius i metodologies per a funcionar veritablement com una sola entitat, es varen mantenir i es mantenen encara com a dues divisions diferenciades que funcionen ben independentment, si bé mantenen un comitè de govern de la Unió la presidència del qual recau alternativament cada dos anys en el president en exercici d'una o altra de les dues divisions. Actualment (2016) la presidència de la Unió recau en el grec Efthymios Nicolaidis, president de la DHST, i la vicepresidència en l'israelià Menachem Magidor, president de la DLMPST.

La Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica fou una de les entitats fundadores de la Societat Europea per a la Història de la Ciència (European Society for the History of Science, ESHS). A començaments de 2003, Claude Debru, historiador i filòsof de les ciències de la vida i professor de l'Escola Normal Superior de París (École Normale Supérieure), va prendre la iniciativa de convocar a París uns quants historiadors de la ciència de diferents països d'Europa amb la idea de crear una societat a escala europea de la seva disciplina, i al març de 2003 s'organitzà la Comissió Gestora (Steering Committee), en la qual figuraven, entre altres, a més de Claude Debru, que la presidia, personalitats de la història de la ciència com Fabio Bevilacqua, Robert Fox, Danielle Jacquard, Eberhard Knobloch, Helge Kragh o Joseph Wachelder. La Comissió Gestora redactà un esborrany d'estatuts i convocà una assemblea fundacional a l'octubre d'aquell mateix any als locals de l'Escola Pràctica dels Alts Estudis (École Pratique des Hautes Études), a París, a la qual va assistir, en representació de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, el seu president Antoni Roca Rosell. Aquesta assemblea va aprovar constituir la Societat Europea per a la Història de la Ciència. D'acord amb els estatuts que es varen aprovar, va elegir un primer consell directiu i va acordar celebrar el I Congrés Europeu d'Història de la Ciència

i la següent assemblea general la tardor de 2004 a Maastricht (Països Baixos).

D'acord amb els seus estatuts, l'ESHS es proposa promoure a escala europea la cooperació en el camp de la història de la ciència en el seu sentit més ampli, facilitant un fòrum interdisciplinari del més alt nivell per a la recerca en història de la ciència, promovent la cooperació entre els seus membres, promovent la preservació del patrimoni científic i facilitant-hi l'accés, promovent, recolzant i assessorant l'ensenyament de la història de la ciència i difonent el coneixement dels aspectes històrics, culturals i socials de la ciència per part dels ciutadans europeus.

L'ESHS admet membres tant individuals com institucionals, sense més requisits que el de ser acceptats pel Consell Directiu i mantenir al dia les seves cotitzacions. Tots els participants a l'assemblea fundacional i les entitats que representaven varen quedar automàticament integrats a l'ESHS.

La Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica ha mantingut un paper molt actiu a l'ESHS des de la fundació d'aquesta. Així, l'ESHS figura des de 2008 entre els patrocinadors de l'Escola de Primavera d'Història de la Ciència i Divulgació que organitza anualment a Maó la SCHCT i, des de 2013, de l'Escola Europea de Tardor sobre Història de la Ciència i Educació. La SCHCT, per la seva banda, organitzà el IV Congrés Europeu d'Història de la Ciència i de la Tècnica a Barcelona el 2010. La presidenta de la SCHCT, Emma Sallent del Colombo, forma part del Consell Científic de l'ESHS des de 2014. A partir de la 7a Conferència de l'ESHS, tinguda a Praga el setembre de 2016. Antoni Malet, un dels socis fundadors de la SCHCT, ocupa la presidència de l'ESHS.

6.10. La Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana (SHEPLC)

La Societat Catalana d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana té el seu origen remot en el Seminari d'Història de l'Ensenyament, engegat el 1973 per Jordi Monés i un grup de joves

historiadors i ensenyants interessats per la història de l'educació,⁴⁴ que el 1977 va organitzar les I Jornades sobre Història de l'Educació als Països Catalans a l'Escola del Bosc de Montjuïc, a Barcelona. La iniciativa del Seminari d'Història de l'Ensenyament s'emmarcava en les activitats de l'àmbit de l'Ensenyament del Congrés de Cultura Catalana i hi participaren estudiosos de les Illes i del País Valencià, i gràcies al Seminari les II Jornades se celebraren a Palma de Mallorca el 1978.

El 1980, durant les IV Jornades, celebrades el 1980 a Tarragona, l'assemblea dels participants acordà crear la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, els primers estatuts de la qual varen ser aprovats a les V Jornades (Vic, 1982) i que va quedar legalitzada el 20 de gener de 1983.

Paral·lelament, en l'àmbit internacional, en ocasió del Seminari Europeu d'Història de l'Educació celebrat a Oxford, s'organitzà una comissió gestora d'una associació internacional, la Conferència Permanent Internacional sobre la Història de l'Educació (International Standing Conference for the History of Education, ISCHE), que va ser fundada formalment a Lovaina l'any següent en ocasió de la Conferència Internacional sobre Història de l'Educació. Entre els assistents, que és tant com dir entre els fundadors, figurava Jordi Monés, el principal animador, com hem dit, del Seminari d'Història de l'Ensenyament i de les Jornades sobre Història de l'Educació als Països Catalans. Al II Congrés de la ISCHE, reunit a Jablonna (Polònia) el 1980, Jordi Monés ja hi presentà una comunicació⁴⁵ i així ho va continuar fent en congressos successius. Al V Congrés, que va tenir lloc a Oxford al setembre de 1983, a més de presentar un cop més una comunicació,⁴⁶ va tenir el goig de veure acceptada la Socie-

---

44. Entre altres Cèlia Cañellas, Jaume Carbonell, Enriqueta Fontquerni, Josep González-Agàpito, Mariona Ribalta, Mercè Rosell, Pere Solà i Rosa Torán.

45. «The Montessorian pedagogy in Catalonia before the francoism period», no publicada més que en documentació limitada als assistents al congrés (Viñao, 2001-2002, p. 108).

46. «The relationship between vocational education and industry in Barcelo-

tat d'Història de la Educació dels Països de Llengua Catalana com a membre de la ISCHE. Conseqüència d'aquest reconeixement seria la celebració a Barcelona, el 1992, coincidint amb els Jocs Olímpics, del XIV Congrés de la ISCHE, amb el tema inevitable, ateses les circumstàncies d'aquell moment, d'«Educació, activitats físiques i esport en una perspectiva històrica».

La ISCHE funciona força autònomament, però està reconeguda com a comissió interna pel Consell Internacional de Ciències Històriques (CISH-ICHHS), una de les unions del Consell Internacional de Filosofia i Ciències Humanes (CIPSH-ICPHS). Té per objectiu promoure la recerca en el camp de la història de l'educació; facilitar el contacte internacional, els intercanvis intel·lectuals i la cooperació entre tots els qui hi treballen; estimular el reconeixement d'aquesta disciplina i de la seva contribució a la millor comprensió del seu objecte d'estudi; reivindicar i encoratjar l'ensenyament de la història de l'educació, i organitzar i promoure sessions (inclosa la conferència anual de la ISCHE), seminaris, grups de treball i d'estudi, reunions, llocs web i publicacions que ajudin a assolir aquests objectius.

La SCHEPLC comparteix i exerceix aquests objectius a l'escala dels Països de Llengua Catalana. Després de molts anys de funcionament autònom, des de desembre de 2001, s'ha integrat com a filial a l'IEC, cosa que ha requerit una adaptació dels estatuts i del règim econòmic, feliçment culminada el 2006. Actualment (2016) presideix el Consell Directiu Joan Soler i Mata, acompanyat a la vicepresidència per M. Carme Agulló Diaz i Francesca Comas i Rubí, a la secretaria per Julià Vilar i Herms i a la tresoreria per Ramon Tarròs i Esplugas. Tenen el reconeixement de presidents d'honor Jordi Monés i Pujol-Busquets, i Salomó Marquès Sureda.

---

na,1814-1820», Conference Papers for the 5th Session of the International Standing Conference of the History of Education, Oxford, 1983 (publicació de difusió limitada als assistents) (Viñao, 2001-2002, p. 109).

Bibliografia

BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. 1. Catarroja, Barcelona: Afers, Institut d'Estudis Catalans, 2002.

BALCELLS, Albert; IZQUIERDO, Santiago; PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. 2. Catarroja, Barcelona: Afers, Institut d'Estudis Catalans, 2007.

BONAL, Raimon. «La sociologia a Catalunya. Aproximació a una història». *Revista Catalana de Sociologia*, 1 (1995), p. 11-13.

CAMARASA, Josep M.; ROCA ROSELL, Antoni. «L'Institut d'Estudis Catalans al llarg de cent anys de polítiques científiques». *Coneixement i Societat*, 14 (2008), p. 6-51.

DEBRU, Claude. «Postwar Science in Divided Europe: A Continuing Cooperation». *Centaurus*, 55 (2013), p. 62-69.

FOX, Robert. «The European Society for the History of Science». *Notes and Records of the Royal Society*, 59 (2005), p. 319-320.

GRACIA-ALONSO, Francisco. «Pere Bosch Gimpera. Un republicain espagnol à l'UNESCO (1948-1952)». A: *60 ans d'histoire de l'UNESCO*, p. 149-155. París: UNESCO, 2007.

GRACIA-ALONSO, Francisco. *Pere Bosch Gimpera: universidad, política, exilio*. Madrid: Marcial Pons (2011).

HALLEUX, Robert; SEVERYNS, Benoît. «Twenty-five years of international institutions». *Llull. Revista de la Sociedad Española de Historia de las Ciencias y de las Técnicas*, 26 (2003), p. 315-321.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Directori de les societats filials (1907-2007)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (2009)

INTERNATIONAL COUNCIL OF SCIENCE (ICSU). *An introduction to the International Council of Science*. París: Consell Internacional per a la Ciència (2015).

LUNA, Antoni; MENDIZABAL, Enric. «Geography in Catalonia. A history of Catalan geography». *Belgeo. Revue Belge de géographie*, 1 (2004), p. 17-34.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi. «La Société d'histoire de l'éducation des Pays de langue catalane». *Histoire de l'Education*, 78 (maig 1998), p. 243-248.

MONTANARI, Armando; NICOLAÏ, Henri. «EUGEO. Aims, development and organisation 1994-2004». *Belgeo. Revue Belge de géographie*, 1 (2004), p. 5-16.

NADAL PIQUÉ, Francesc. «La Societat Catalana de Geografia». A: *Comité Español de la Unión Geográfica Internacional. La geografía española ante los retos de la sociedad actual. Aportación española al XXX Congreso de la Unión Geográfica Internacional*. Glasgow: Comitè Espanyol de la UGI, 2004.

ROCA ROSELL, Antoni; CASASSAS I SIMÓ, Enric. «Introducció. Els primers 100 números dels Arxius de les Seccions de Ciències». A: AMAT, Josep; CASASSAS I SIMÓ, Enric (coord.). *Trenta-dos aspectes de ciència i tecnologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995, p. 9-40. (Arxius de les Seccions de Ciències, núm. 100.)

TURA, Josep M.; MARQUET, Lluís. «La Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1932-1982)». *Butlletí de la SCCFQM*, 2a època, vol. 2 (1985), p. 49-82.

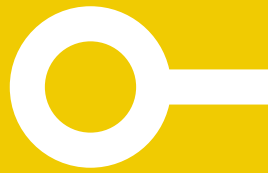
VILANOU I TORRANO, Conrad. «Jordi Monés i el Seminari d'Història de l'Ensenyament: Quan la història de la pedagogia esdevé història

social de l'educació». *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació*, 5 (2001-2002), p. 13-59.

VILLAR I LÓPEZ, Fina (2006). «CIRIT. 25 anys». *Coneixement i Societat*, 11 (2n quadrimestre 2006), p. 48-79.

VIÑAO, Antonio. «La dimensió i presència internacional de l'obra de Jordi Monés». *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació*, 5 (2001-2002), p. 105-113.

WALLACE, David A. R. (1999) *The History of the European Mathematical Society. 1990-1998*. Helsinki: EMS.

La tendència de les organitzacions catalanes a treballar en xarxa amb organismes internacionals és una realitat que creix dia a dia. Amb l'objectiu de documentar-ho, donar-hi continuïtat i oferir-ho a totes les entitats que creuen en la importància de la presència internacional, la FOCIR ha volgut recollir en aquesta col·lecció models de reconeixement internacional promoguts des de la societat civil del nostre país.

La col·lecció «Casos d'internacionalització» vol oferir així diferents fulls de ruta que han seguit algunes organitzacions catalanes en el seu camí cap al reconeixement global. La col·lecció està pensada com un recurs pedagògic que ha d'ajudar el conjunt del teixit associatiu català a definir les seves pròpies estratègies i superar les dificultats per participar amb veu pròpia a les seves branques internacionals.

La publicació que teniu a les mans, *El reconeixement internacional de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves societats filials*, sisè número de la col·lecció, és fruit de la recerca i el treball de Josep M. Camarasa. El llibre narra el procés i les vies que les diferents societats científiques catalanes han seguit, així com els obstacles superats, per a ser reconegudes com a tals en les organitzacions científiques internacionals. L'Institut d'Estudis Catalans és membre de la FOCIR des del 1995 i representa l'acadèmia de les ciències i de les humanitats dels Països Catalans, a més de l'acadèmia de la llengua catalana. Amb més de cent anys d'història, l'IEC ha esdevingut un instrument de normalització lingüística, cultural i científica del país. Té una clara projecció internacional i des del 1922 forma part de la Unió Acadèmica Internacional.

F · O · C · I · R

FEDERACIÓ
D'ORGANITZACIONS
CATALANES
INTERNACIONALMENT
RECONEGUDES

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament d'Afers i Relacions
Institucionals i Exteriors i Transparència
Secretaria d'Afers Exteriors
i de la Unió Europea

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies

